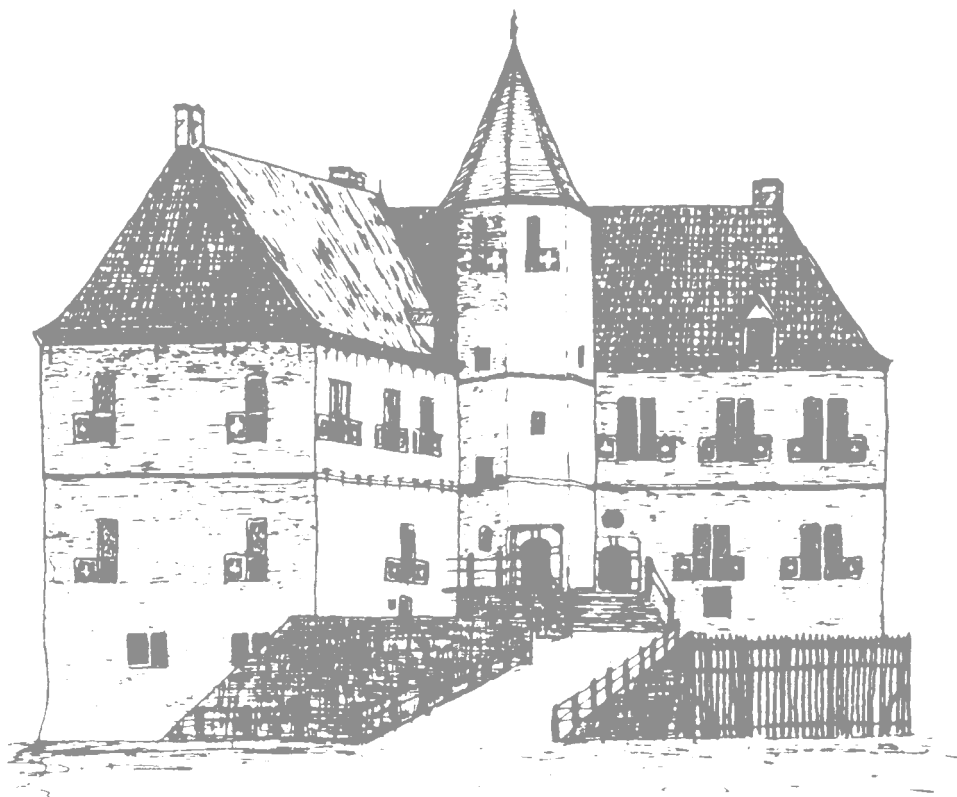

VORDENSE KRONYCK

37^e jaargang
no. 1, juni 2018

COLOFON

Vordense Kronyck is het verenigingsblad van de Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden. Het stimuleren van de belangstelling voor en verbetering van het inzicht in de geschiedenis van de vroegere gemeente Vorden behoren tot de taken die de vereniging zich ten doel heeft gesteld. Het bevat bijdrages van personen die onderzoek hebben gedaan naar diverse aspecten van de lokale geschiedenis en vervolgens hun bevindingen op schrift hebben gesteld. Daarnaast streeft zij ernaar om zaken van cultuurhistorisch belang, zoals historische bouwwerken, folkloristische gebruiken en het lokale dialect van het Nedersaksisch te behouden.

Vordense Kronyck verschijnt tweemaal per jaar en het bevat zo mogelijk ook artikelen die geschreven zijn in de lokale variant van het Nedersaksisch. Concept-artikelen kunnen worden aangeleverd door zowel leden als niet-leden.

De redactie van Vordense Kronyck beslist na overleg met auteur(s) over plaatsing, c.q. eventuele aanpassingen.

Artikelen, of gedeelten daarvan, mogen worden overgenomen onder bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap staat open voor een ieder die belangstelling heeft voor of zich op enigerlei wijze verbonden voelt met Vorden en haar geschiedenis. Het lidmaatschapsgeld per jaar bedraagt bij een dubbel lidmaatschap € 32,-, voor een enkel lidmaatschap is dat € 25,-.

De vereniging is opgericht op 30 maart 1981. De vereniging is ANBI-gecertificeerd.

Oplage

350 exemplaren

ISSN-nummer

1383-049X

Bankrelatie

Rabobank, rekeningnummer/IBAN:
NL74 RABO 0366406523,
t.n.v. Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden

Bestuur

Wvd. voorzitter

G.H. Vaags

T: 06 - 51 38 00 97;

E: info@ghvaags.nl

Secretaris

mw. A. Menkveld-Wullink

Dorpsstraat 2, 7251 BB Vorden

T: 0575 - 55 33 70

E: info@oudvorden.nl

Penningmeester

G. Vlogman

T: 0575 - 55 25 42

E: gerritvlogman@gmail.com

Leden

mw. E. Steeman

T: 0575 - 55 21 66

E: es.steeman@gmail.com

J.G.M. Berentsen

T: 0575 - 55 33 68

E: info@janberentsen.nl

R.J. van Overbeeke

T: 0575 - 55 14 95

E: rjvanoverbeeke@gmail.com

J.M. Ilbrink

T: 0575 - 55 26 66

E: rinus.ilbrink@gmail.com

Redactie Vordense Kronyck

J.M. Ilbrink

T: 0575 - 55 26 66

E: rinus.ilbrink@gmail.com

H.C.J. van der Linden

T: 0575 - 55 25 87

E: hcj.vanderlinden@planet.nl

Ledenadministratie

J.G.M. Berentsen

T: 0575 - 55 33 68

E: info@janberentsen.nl

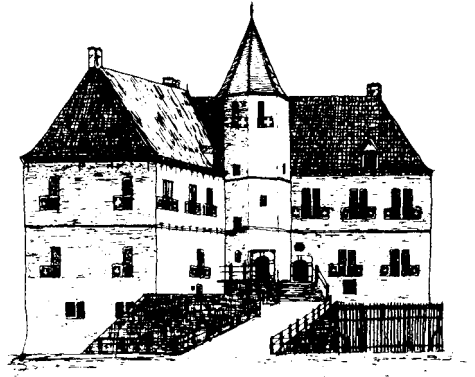
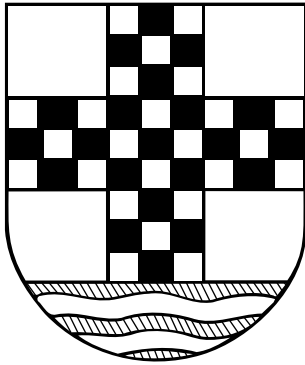
Kvk-dossiernummer

40103440

Website

www.oudvorden.nl

OULDHEIDKUNDIGE VERENIGING OUD VORDEN

VORDENSE
KRONYCK

37^e jaargang
no. 1
juni 2018

INHOUDSOPGAVE

	pag.
Inhoud + foto's Monuta gebouw	2
Van onze voorzitter	3
Van de redactie	4
Verenigingsnieuws:	
• Hennie Reindsen erelid en Wim Ruiterkamp aftredend voorzitter	5
• Prehistorische botten in Kulturhus en een nieuw boekje over de Wientjesvoort	6
• Notulen jaarvergadering 30 maart 2017	7
• Jaarverslag 2016-2017 en 2017-2018	8
• Uit de Archiefcommissie	10
Boekbespreking De geschiedenis van de Wientjesvoort	Wim Ruiterkamp 11
Boerderij Hietveld (Van Lennepweg) zo'n 240 jaar in de familie	A.C.J. Viersen 12
Reintjens verdriet, een Lindese familiegeschiedenis	H. Mulder 24
De bijzondere vriendschap tussen een premier en een priester (Ruijs de Beerenbrouck en Alfons Ariëns)	C.J. Klok 28

G.H. Vaags

Beste lezers,

U bent net begonnen aan het doornemen van een nieuwe Vordense Kronyck met veel interessante verhalen. Zoals u aan de buitenkant kunt zien is de opmaak vernieuwd, mede het gevolg van een nieuwe samenstelling van de redactie. De bedoeling is dat alles er weer nieuw en fris uitziet. In deze Kronyck vindt u een stukje over de nieuwe redactie. En alsof het niet genoeg is, leest u nu een voorwoord, opgesteld door de nieuwe waarnemend voorzitter; van deze wisseling is onder "Verenigingsnieuws" een en ander weergegeven. Wim Ruiterkamp, heel erg bedankt voor alles wat je voor onze vereniging hebt gedaan.

In deze Kronyck kunt u lezen over prehistorische botten, opgevist tijdens baggerwerkzaamheden aan de Grasplas van de familie Graaskamp.

Tevens vindt u de verslagen van de Jaarvergadering van 30 maart 2018 bij de Herberg, komt u het jaarverslag 2016-2017 tegen alsmede het jaarverslag 2017-2018.

Daarnaast laat de archiefcommissie u kennismaken met het reilen en zeilen van de commissie en hun plannen voor de komende tijd.

Ons lid de heer A.C.J. Viersen neemt ons mee in de tijd met een zeer uitgebreid artikel over boerderij Hietveld (Van Lennepweg) betreffende een periode van zo'n 240 jaar. Interessant te lezen hoe het toen allemaal ging en hoe het zo gekomen is.

Henk Mulder beschrijft onder de kop "Reintjens Verdriet" zijn zoektocht naar de

VAN DE VOORZITTER

familie Kraasenbarg; dit naar aanleiding van een Bijbelboekje van overgrootmoeder, als aandenken verkregen bij het overlijden van zijn grootvader.

Uit deze zoektocht is een prachtige verhandeling ontstaan over de mensen van die tijd.

Een ander bijzonder verhaal is de beschrijving van "De bijzondere vriendschap tussen Premier en Priester" dat door Carol Jan Klok is opgesteld. Het gaat hierbij over de politicus Charles Ruijs de Beerenbrouck, meer dan dertig jaar bevriend met priester Alfons Ariëns, die van 1901 tot 1908 pastoor was in Steenderen. Wie was deze politicus, die vele jaren als minister-president ons land diende en wie was die priester, die zo bevlogen op kwam voor de arbeiders? Een bijzonder verhaal over een betoog van de priester over de strijd tegen drankmisbruik en de gevolgen die dat heeft gehad op de vriendschap met deze politicus.

Voordat ik afsluit wil u meedelen verheugd te zijn met het besluit van het bestuur, met toestemming van de leden, om het Montagebouw aan het Jebbink aan te kopen als thuisbasis voor onze vereniging. Dit gaat mooi worden. Tevens gaat mijn dank uit naar iedereen die, in welke vorm dan ook, toezeggingen heeft gedaan om het geheel voor de vereniging betaalbaar te houden. Zodra er meer over te schrijven valt hoort u van ons.

We gaan de zomer tegemoet; hebben er zelfs al goed aan kunnen proeven, geniet er van en ik wens u veel leesplezier.

Rinus Ilbrink Hans van der Linden

Voor u ligt het nieuwe nummer van de Vordense Kronyck. Een vertrouwd en handzaam boekwerkje. Toch heeft het een ander gezicht gekregen, waar u wellicht even aan moet wennen.

Zoals u bekend is, heeft de vorige redactie besloten om haar werkzaamheden te stoppen en het bestuur heeft aan de nieuwe redactie gevraagd om de werkzaamheden aan de Vordense Kronyck voort te zetten. De redactie heeft toestemming van het bestuur gekregen om het lay-out van ons magazine te veranderen. Voorwaarden waren dat het niet meer mocht kosten en dat het formaat hetzelfde blijft.

Zoals wel vaker gebeurt bij een wisseling, wil de nieuwe redactie ook haar stempel zetten op ons magazine. Samen met de drukker hebben we gezocht naar een 'nieuw gezicht' en zijn uitgekomen op de uitvoering zoals die nu voor u ligt.

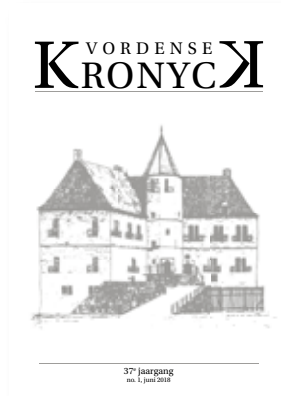
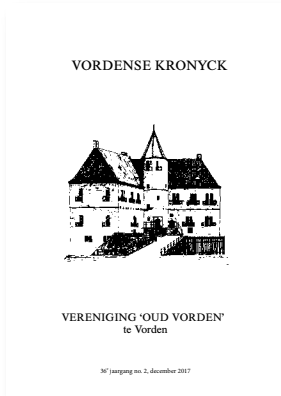
De beide hoofdletters K in de Vordense Kronyck zijn naar elkaar toe geplaatst, een

VAN DE REDACTIE

symbolische betekenis voor het vooruit en terug kijken. Tevens is een afbeelding van het wapen van de voormalige gemeente Vorden toegevoegd aan de titelpagina. De artikelen zijn nu verdeeld over twee kolommen wat de leesbaarheid bevordert. Ook is gekozen voor een ander lettertype zodat het optisch een groter beeld geeft.

Inhoudelijke veranderingen liggen niet in het voornemen van de redactie. Zij hoopt en verwacht dat de leden die in het verleden ook hun bijdrage aan de Vordense Kronyck hebben gegeven, dit ook in de toekomst willen blijven doen. Er is immers over de historie van Vorden en omgeving nog zoveel te schrijven wat de moeite waard is om gedeeld te worden. Suggesties en artikelen zijn daarom steeds welkom en zullen zo mogelijk in het bestaande format worden ingepast.

De redactie wenst u veel leesplezier met hernieuwde interesse in de Vordense Kronyck.

Hennie Reindsen erelid

Een hoogtepunt van de op 12 maart gehouden ledenvergadering was wel het toekennen van het erelidmaatschap aan oud-voorzitter Hennie Reindsen, die vanaf de oprichting in 1981 sterk betrokken is geweest bij de vereniging. Zo was hij o.a. jarenlang mede-redactielid van het verenigingsblad 'Vordense Kronyck' en mederedacteur van het in 2006 uitgegeven lijvige boekwerk 'Bedrijvigheid in Vorden in de 20 eeuw'.

Scheidend voorzitter Ruiterkamp sprak de jubilaris lovend toe, bedankte Hennie voor het vele werk dat hij voor de vereniging heeft gedaan en overhandigde hem de oorkonde van erelidmaatschap. Ook echtgenote Annie werd in de hulde betrokken en ontving een bos bloemen. In zijn reactie ging het erelid in op allerlei aardigheden die hij tijdens de vele jaren, vooral als voorzitter, had meegemaakt.

VERENIGINGSNIEUWS

Aftredend voorzitter

Bestuursvoorzitter Wim Ruiterkamp was aftredend en stelde zich niet herkiesbaar. Na acht jaar vindt hij het tijd dat iemand anders het stuur overneemt. Zolang er nog geen nieuwe voorzitter is, zal Henk Vaags als waarnemend voorzitter optreden. Hij nam dan ook de voorzittersshamer over van Wim Ruiterkamp en maakte gelijk gebruik van de mogelijkheid zijn voorganger uitgebreid te bedanken. Wim heeft steeds zeer gedreven en actief de vereniging geleid en met name gezorgd dat er in verschillende commissies mensen zitten die werk kunnen verzetten. Als dank overhandigde Henk een diner-bon en een plantenbak voor echtgenote Lydia.

PREHISTORISCHE VONDSTEN TENTOONGESTELD

Wim Ruiterkamp

Nadat in juli 2017 de familie Graaskamp de prehistorische botten uit de Grasplas had overgedragen aan Oud Vorden is er veel aandacht besteed aan een passende presentatie.

Daarvoor was het nodig dat de verdwenen onderzoeksresultaten uit 1979 werden herhaald, waarvoor een beroep op de deskundigheid van Naturalis in Leiden werd gedaan. Dankzij het werk van onderzoekers Hansjorg Ahrens en Alice van Duijn konden van vrijwel alle botresten de herkomst worden vastgesteld: wild paard, oeros of steppevisent, rund, wolharige neushoorn, neushoorn of mammoet, edelhert, reuzenhert.

Van de ideële kringloopwinkel De Werf werden 2 vitrines ontvangen die juist voldoende ruimte boden voor alle botten.

Met het bestuur van het Kulturhus werd vastgesteld dat Het Dorpscentrum de meest geschikte locatie zou zijn om de botten een ruime publieke belangstelling te bieden en overeengekomen om de officiële overdracht op 24 maart 2018 te houden.

Daarvoor hadden een 50-tal belangstellenden zich in de Soos van het Dorpscentrum verzameld. Wim Ruiterkamp heette alle aanwezigen en in het bijzonder Henk en Miep Graaskamp en Hansjorg Ahrens hartelijk welkom. Hij gaf een kort overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen tot aan de determinatie bij Naturalis, waarna hij het woord gaf aan Hansjorg Ahrens. Deze beschreef de omstandigheden waarin de dieren waarvan nu de botten gevonden zijn ongeveer 20.000 jaar geleden leefden: een eindeloze grasvlakte met temperaturen van maximaal 10 graden C en een zeespiegel

die 170 m lager lag. Mammoeten konden zich hierdoor van Engeland via de droge Noordzee naar Europa en via Rusland en Siberië en de droge Beringzee zelfs naar Amerika bewegen. Hierna ging hij in detail in op de gevonden botten en toonde daarbij afbeeldingen van de betreffende dieren en de fysieke locatie van de gevonden skeletdelen. Uit de grote aantallen vragen bleek de bijzondere interesse van de aanwezigen.

Vervolgens kreeg Gerda Rossel het woord. Zij heeft met andere auteurs naar aanleiding van Open Monumentendag 2017 een boek samengesteld over de geschiedenis van de Wientjesvoort. Gerda gaf een korte toelichting op de verschillende hoofdstukken en overhandigde het eerste exemplaar aan Henk Vaags, voorzitter van Oud Vorden.

Tot slot werd een bruikleenovereenkomst getekend tussen Oud Vorden en het Kulturhus, waarbij de gedocumenteerde botten met afbeeldingen van de dieren in 2 vitrines in de Ontmoetingsruimte te zien zijn.

Notulist

Anja Menkveld

NOTULEN JAARVERGADERING

30 MAART 2017

- **Opening**

Voorzitter Wim Ruiterkamp opent de vergadering en heet iedereen welkom. Hij vraagt of de nieuwe leden hem in de pauze even de hand willen schudden.

- **Notulen jaarvergadering 24 februari 2016**

Anja Menkveld leest ze voor. Ze worden goedgekeurd.

- **Jaarverslag 2016-2017**

Anja leest het jaarverslag voor. Er wordt een moment van stilte in acht genomen voor de overleden leden.

- **Financieel jaarverslag**

Penningmeester Gerrit Vlogman geeft een toelichting m.b.v. beamer en projectiescherm. We hebben een vermogen van € 45.000. In 2016 was er een exploitatietekort van €1520. Dit is voornamelijk veroorzaakt door het 35-jarig jubileum. Dit heeft de vereniging €1500 gekost. Ook laat Gerrit de begroting van 2017 zien. Gerrit merkt op dat de Kronycken en de convocaties die door de vrijwilligers worden rondgebracht de vereniging een besparing van €1000 opleveren. Hulde aan de bezorgers!

- **Verslag kascommissie**

Bennie Rondeel, Ben Wagenvoort en Jan Kieskamp hebben de financiële stukken gecontroleerd en in orde bevonden. Ben Wagenvoort stelt voor het bestuur te dechargeren voor het gevoerde beleid over het afgelopen verenigingsjaar. Ben Wagenvoort

stopt als kascommissielid. Hij wordt bedankt met een applaus. Jan Kieskamp en Bennie Rondeel zullen volgend jaar de kas controleren.

- **Bestuursverkiezing en een benoeming tot erelid**

Henk Vaags en Gerrit Vlogman zijn aftredend en herkiesbaar. Ze worden herbenoemd door de leden met een applaus. Hennie Rossel is ook aftredend, maar niet herkiesbaar. Aan de leden wordt voorgesteld om Hennie te benoemen tot erelid voor al het werk dat hij heeft gedaan voor Oud Vorden: 22 jaar bestuurslid, ook was hij deze gehele periode eindredacteur van de Kronyck. Hij was eindredacteur van het boek: Bedrijvigheid in Vorden in de 20e eeuw. Ook heeft Hennie diverse tentoonstellingen georganiseerd. Met een groot applaus wordt het voorstel Hennie te benoemen tot erelid aangenomen. Hennie ontvangt een oorkonde en een present. Voor zijn vrouw Gerrie is er een mooie bos bloemen.

- Het bestuur stelt voor om Rinus Ilbrink te laten toetreden tot het bestuur en tot de redactie van de Kronyck. Ook dit voorstel wordt met een applaus aangenomen.

- **Rondvraag**

Mevrouw Regouw vraagt hoeveel leden de vereniging heeft: 438 leden.

- **Sluiting**

Wim Ruiterkamp sluit de vergadering.

JAARVERSLAG 2016-2017

- Op zaterdag **21 mei 2016** vond de voorjaarsexcursie plaats. We gingen dit keer met de bus naar Giethoorn. Na de koffie maakten we een mooie vaartocht door het Venetië van het Noorden. Na een warme lunch bezochten we museumboerderij “t Olde Maat Uus”. Hier werd de geschiedenis van het dorp Giethoorn getoond. Als afsluiting dronken we wat bij het botenverhuurbedrijf. Het was een prachtige, gezellige dag.
- Op **3 september 2016** heeft onze vereniging een succesvolle excursie georganiseerd naar kasteel Hackfort. We werden rondgeleid door het kasteel en het kasteelpark en we kregen een uitleg over de groentetuin.
- Op **27 september 2016** heeft de heer Anton Stortelder een interessante presentatie gehouden over de kerkenpaden in de Achterhoek.
- In **oktober 2016** is er een lezingencommissie opgericht. Hierin hebben zitting: Hennie Rossel, Corrie Kok en Boukje Tijhuis.
- Op **8 oktober 2016** vond er een excursie plaats naar 2 Vordense boerderijen: naar boerderij de Zelst en naar boerderij het Bosmanshuis. De boerderijcommissie heeft dit georganiseerd. Meer dan 50 deelnemers en veel interessante informatie!
- Op **1 december 2016** hield de heer Jaco van Langen een presentatie over de veranderingen aan de Berkel, zoals het meanderen en het aanleggen van vis-trappen.
- De Nieuwjaarsvisite op **10 januari 2017** werd weer verzorgd door onze eigen fotocommissie. Er waren presentaties over de het noordelijke deel van ons dorp, een selectie uit het vorig jaar geschonken negatievenarchief van fotograaf Dolphijn en luchtfoto's van enige buurtschappen. Na de pauze was er ook weer een spannende foto-quiz. We genoten van de olieballen, dit jaar gebakken door Jan Kieskamp en er waren heerlijke nieuwjaarsrolletjes gebakken door de familie Jansen, de familie Eskes, mevr. Rossel, mevr. Klein Geltink en mevr. Kok.
- Op **22 februari 2017** heeft de heer Frank van Setten een presentatie gehouden over de geschiedenis van het openbaar vervoer in de Achterhoek.
- Op **30 maart 2017** wordt de jaarvergadering gehouden. Aansluitend zal de heer Jan Bornebroek een presentatie houden over boerenmגיע.
- Het ledental bedraagt op 1 januari 2017: 438 en 1 erelid. Het afgelopen verenigingsjaar zijn ons ontvallen:

De heer D. Klein Hekkelder	Nieuwstad 32
De heer J. Costermans	Baakseweg 14
De heer F. Hogenkamp	Hoetinkhof 96
De heer G. Berendsen	Zutphenseweg 51
Mevrouw Sloetjes	Hammaršköldweg 27
	Lochem
Mevrouw M. Martens	Smidsstraat 12

JAARVERSLAG 2017-2018

Op zaterdag **13 mei 2017** vond de voorjaars-excursie plaats. We gingen dit keer met 12 deelnemers naar Doesburg. In het Arsenaal kregen we uitleg over de geschiedenis van dit gebouw. Daarna volgde een zeer uitgebreide stadsrondwandeling door Doesburg. Na de lunch met Doesburger mosterdsoep, werden het streekmuseum De Roode Tooren en het Mosterdmuseum bezocht.

Op **17 en 18 mei 2017** werden er door Theo Janssen rondleidingen verzorgd op de Algemene Begraafplaats van Vorden. Totaal deden er 50 personen aan deze rondleidingen mee.

Op **9 en 10 september 2017** hebben leden van onze vereniging meegewerkt aan een mooie invulling van de Open Monumentendagen. De boerderijen Oude Wientjesvoort en Erve Wilmerink waren o.a. te bezoeken.

Op **26 september 2017** hebben de heren Theo en Leo Saleminck een interessante presentatie gehouden over het thema: Hoe God en de boer veranderden in de Achterhoek.

Op **7 oktober 2017** vond er een middagexcursie plaats naar het stadje Bredevoort. We gingen er met 36 personen in auto's naartoe. We werden door 2 gidsen rondgeleid: door Prins Maurits en door Hendrickje Stofels, vrouw van Rembrandt van Rhijn. Na de rondleiding konden we opwarmen en opdrogen bij restaurant Bertram.

Op **24 oktober 2017** was er een presentatie door de heer Gerard Bomers over de veelzijdigheid van de dichter A.C.W. Staring. Dit naar aanleiding van het 250ste geboortjaar van Staring.

Op **23 november 2017** hield de heer De Kogel voor een zeer volle zaal een presentatie over de geschiedenis van de Empofabriek.

De Nieuwjaarsvisite op **10 januari 2018** werd weer verzorgd door onze eigen foto-commissie. Er werden door Rinus Ilbrink foto's van het dorp en het buitengebied getoond van vroeger en van nu. Interessant om te zien wat er allemaal veranderd is! Na de pauze was er ook weer een spannende fotoquiz. We genoten ook weer van de oliebollen en de nieuwjaarsrolletjes, gebakken door eigen leden. Heel fijn en lekker!

Op **22 februari 2018** hield mevrouw Timmer een presentatie over de rituelen rondom verloofd, verloofd, getrouwd.

Op **12 maart 2018** wordt de jaarvergadering gehouden, waarin Hennie Reindsen wordt benoemd tot erelid.

Het ledental bedraagt op 1 januari 2018: 440 en 2 ereliden.

Het afgelopen verenigingsjaar zijn ons ontvallen:

Dhr. J.W. Buunk	Burg. Galleestraat 61
Dhr. H.C. Stegeman	Pr. Clauslaan 14
Dhr. B. van der Houwen	Beatrixlaan 3
Dhr. H. Barendsen	Decanijeweg 8
Dhr. A. Verwey	De Jongstraat 23
Mevr. G. Groot Jebbink-Bulten	Nieuwstad 63
Dhr. P. van Asselt	Het Hoge 6e
Dhr. J. Dolphijn	De Hanekamp 8
Dhr. J. Harenberg	Beethovenstraat
	308 Zutphen
Dhr. J. ter Huerne	Dorpsstraat 8a

Everdien Steeman - Hennie Sueters - Jan Olthaar -

Ben Wagenvoort - Rob van Overbeeke.

ARCHIEFCOMMISSIE

“De tijd vliegt” is een bekende spreuk die voor onze vereniging en met name ons archief ook van toepassing is. Na hier en daar wat boeken en oude artikelen te hebben opgeslagen, ontstond eerder in het bestuur het idee om een archief te gaan opstarten. Niet wetende wat ons te wachten stond, waren we indertijd al blij dat het Dorpscentrum, nu het Kulturhus, zijn zolder gastvrij aanbood. Genoeg ruimte voor enkele boekenplanken, stoelen en een tafel. Echter geen ramen en verwarming. Boekenplanken gekocht en een kantooruitrusting. Van de Rabobank kregen we de financiële middelen voor de aanschaf van een computer. Bij flinke kou werd ons een elektrische kachel beschikbaar gesteld.

Daar ons enige kennis omtrent archivering ontbrak, hebben we een ronde gemaakt langs oudheidkundige verenigingen in de omgeving. Met de daar opgedane kennis is een programma gekocht voor de computer. Wij schrijven dan 2006. Opzet was en is alles rubriceren en digitaliseren van wat reeds in ons bezit was. Zodra dat klaar is gaan we ons verdiepen, kennis vergaren, van wat we gekregen hebben. Minpuntje was dat de zolder moeilijk bereikbaar was. Nu alweer 5 jaar geleden hebben we de zolder verlaten en onze intrek genomen in ‘De Voorde’ achter de Dorpskerk. Enkele vierkante meters groter en we konden er zelfs rondlopen. Prima verwarmd en zicht naar buiten!

In die 5 jaar heeft de omvang van ons archief een enorme vlucht genomen. Het is nu nog amper mogelijk rond te lopen.

De “voorraad” staat nu al weer op de grond opgeslagen door de vele giften van leden en niet-leden en niet te vergeten “de Werf” die ons veel boeken schenkt die allemaal betrekking hebben op Vorden. Zo hebben we archieven gekregen van bedrijven, ondernemers die gestopt zijn of uit een nalatenschap, denk hier bijv. aan meerdere meters ordners van wijlen de heer J. van der Broek, de voormalige gemeentearchitect van de gemeente Vorden. Ook liggen er bij Vordenaren nog archieven, manuscripten, e.d., die wij door ruimtegebrek nog niet kunnen ontvangen.

Door aankoop van het ‘Monutagebouw’ aan het Jebbink krijgen we een “zee” van ruimte, kunnen we bezoekers goed ontvangen, een eigen tafel geven om alles eens goed te bekijken. We denken zelfs aan een expositieafdeling voor onze schilderijen en andere oudheden.

Laten we de bezoekers niet vergeten uit Amerika en Canada met een Vordens verleden, die kennis komen halen omtrent hun familieverleden. Ook krijgen we uit alle windstreken e-mailtjes met vragen over families, gebouwen, enz. enz.

Door dit alles moeten we nog steeds beginnen ons te verdiepen in alles wat wordt geschonken. We gaan met frisse moed verder in het nieuwe onderkomen!

BOEKBESPREKING DE GESCHIEDENIS VAN DE WIENTJESVOORT

Wim Ruiterkamp

Naar aanleiding van de Open Monumentendag 2017, waarbij de volledig gerestaureerde boerderij de Oude Wientjesvoort bezocht kon worden, heeft Gerda Rossel, lid van het Bronckhorster OMD comité en voorzitter van de Oud Vorden boerderijcommissie een uitgebreide studie gemaakt van de bouw- en bewonersgeschiedenis van deze boerderij. Daarbij werd intensief samengewerkt met Wim Jansen, bouwkundige en lid van de Stichting IJsselhoeven. Gaandeweg het onderzoek bleken er veel historische verbanden te bestaan met boerderijen in de naaste omgeving.

In dezelfde tijd ontving Oud Vorden van de familie Henk en Miep Graaskamp een 20-tal prehistorische botten die bij de zandwinning uit de Grasplas omhoog gehaald waren. Deze botten zijn door Hansjorg Ahrens en Alice van Duijn van Naturalis gedetermineerd en inmiddels tentoongesteld in het Dorpscentrum.

De resultaten van zowel het onderzoek naar de boerderijen als van de botten zijn samengevoegd in een fraai en bijzonder leeswaardig boek getiteld *De Geschiedenis van de Wientjesvoort*, waarvan Gerda de redactie heeft gevoerd. Het boek bevat 83 pagina's. Na een overzichtelijke inleiding worden allereerst door Hansjorg Ahrens de details beschreven van genoemde botten, afkomstig van dieren uit de laatste IJstijd, en van het ecosysteem waarin deze leefden.

Vervolgens geeft Gerda Rossel een overzicht van de geschiedenis van de boerderijen in het gebied rondom de vroegere voorde door en de tegenwoordige brug over de Vordense Beek. Dit gebied staat nu bekend als de Wientjesvoort maar werd oorspronkelijk Winnekincksvoort genoemd, naar de nabijgelegen boerderij annex herberg Klein

Winnekinck. Deze boerderij kwam samen met Groot Winnekinck (heden de Wenneker genaamd) voort uit een laatmiddeleeuws goed Winnekinck, waarvan de geschiedenis teruggaat tot het jaar 1326 en dat oorspronkelijk bij Huis Vorden had gehoord.

Een meer recente uitbreiding van het gebied wordt beschreven door Paul Gorter, kleinzoon van de vermaarde kunstschilder A.M. Gorter, die een eeuw geleden na aankoop en nieuwbouw het landgoed de Oude Voorde stichtte.

Hierna komt bouwkundige Wim Jansen uitgebreid aan het woord met veel bouwhistorische details van de boerderijen de Wenneker, de Oude Wientjesvoort, Noordzicht en de Draaiom.

Dat het ook in de 17e en 18e eeuw in deze omgeving niet altijd vreedzaam toeging wordt aangetoond door Ben Wullink, middels een aantal transcripties (hertalingen) van rechtszaken. In één geval is er zelfs sprake van een echte moord, gevolgd door een terdoodveroordeling.

De familie Norde blijkt over een uitgebreid familiearchief te beschikken, waarvan Willem Norde gebruik maakt bij de beschrijving van de geschiedenis van 4 generaties Norde op de Wenneker. In het licht van de huidige ontwikkelingen moet hij echter concluderen dat de toekomst van deze oude plaats geen volgende generatie Norde zal kennen.

Door de diversiteit aan onderwerpen is het een uiterst boeiend geheel geworden dat het lezen meer dan de moeite waard maakt. Het boek kost € 15,- en is bij de Bruna te koop.

A.C.J. Viersen

HIETVELD (VAN LENNEPWEG) ZO'N 240 JAAR IN DE FAMILIE

De Vordense buurtschap Veldwijk kent twee boerderijen met de naam Hietveld: de oudste, voor het eerst vermeld in 1718, staat aan de Hoekendaalseweg. De tweede staat aan de Van Lennepweg. De eigendoms- en bewoningsgeschiedenis van deze laatstbedoelde boerderij is het onderwerp van deze bijdrage.

't Hietveld (Van Lennepweg) januari 2017

Eigendom van de grond tot 1766

Het terrein waar 't Hietveld staat maakte in de middeleeuwen deel uit van het leengoed Groot Wesselink. Dit was een Gelders leen. In 1402 was Berend van Vorden ermee beleend. Nadat Jacob van Hackfort in 1405 de heerlijkheid Vorden geërfd had van zijn oom Berend van Vorden, werd Groot Wesselink op 5 december 1409 door hem in achterleen uitgegeven aan Henric Onbedwongen, schepen van Zutphen. Het goed kwam hierdoor te vallen onder de leenkamer van Huis Vorden. Twintig jaar later, nadat Gerrit van Hackfort zijn vader Jacob na diens overlijden was opgevolgd als (achter-) leenheer, werd Henric Onbedwongen op 30 september 1429 door hem ermee herbeleend. Na verloop van nog eens

acht jaar, op 20 april 1437, werd Groot Wesselink door Henric Onbedwongen en zijn vrouw Biele geschonken aan het Zutphense armenhuis het Bornhof, "*in de ere gaeds om salicheit sijnre zielen*" (ter ere van God, omwille van de zaligheid van hun zielen). Die situatie bleef meer dan drie eeuwen ongewijzigd.

Op 4 juni 1766 werd Groot Wesselink kleiner, en het aangrenzende Klein Wesselink werd groter. Op die dag droeg het Bornhof een stuk heidegrond, waar later 't Hietveld gebouwd zou worden, over aan mr. Johan Coenraad van Hasselt, burgemeester van Zutphen. Deze was sinds 28 april 1758 beleend met Klein Wesselink. Hij was voordien ook al beleend met het huis Den Bramel, waar hij woonde. De heidegrond ging effectief deel uitmaken van het erf Klein Wesselink, in handen van Van Hasselt.

De katerstede en haar eerste bewoners en eigenaren

Een aantal jaren later is een aanvang gemaakt met de bouw van een kleine boerderij, een zogeheten katerstede. De naam 't Hietveld betekent 'heideveld' en sluit naadloos aan op deze ontstaansgeschiedenis. Aangenomen moet worden dat de heidegrond niet lang daarna ontgonnen werd, ten behoeve van (en misschien wel eigenhandig door) de eerste bewoners.

Die eerste bewoners waren Hendrik Berentsen (Pasman), zijn vrouw Hendrica Bartels Pasman en hun gezin, afkomstig van de boerderij De Pas in Vierakker, toen nog een buurtschap van Warnsveld.

Hendrik was op 4 juni 1730 in Warnsveld gedoopt, als zoon van Berent Hendrix en Hendersken Hendrix. Zijn vrouw Hendrica, dochter van Bartholt Jansen Pasman en Maria Gerrits, was bijna zes jaar jonger dan hij. Zij werd gedoopt, ook in Warnsveld, op 16 maart 1736. Het paar trouwde rond 1755 toen Hendrica nog maar negentien jaar was en trok in bij haar ouders op De Pas. Hendrik nam toen ook de naam Pasman aan. Ze kregen tussen 1756 en 1774 elf kinderen, die allen in Warnsveld gedoopt werden. Dat zal krap geworden zijn, want van Hendrica's vier jongere broers waren er ten tijde van haar huwelijk nog twee in leven en die zullen er ook nog gewoond hebben. Om trieste redenen kwam er gelijktijdig wel enige ruimte op De Pas: Hendrica's moeder, Maria Gerrits, overleed op 24 januari 1757, nog geen 42 jaar oud. Zij werd spoedig in het graf gevolgd door vader Barthold. Hij stierf op 15 november 1760, op de leeftijd van 47 jaar. De broers van Hendrica zullen enkele jaren later wel zijn uitgevlogen toen zij de leeftijd hadden om ergens als boerenknecht te gaan werken. Bovendien overleden ten minste drie van de eerste elf kinderen van Hendrik en Hendrica al op jonge leeftijd. Toch moet de toename van hun kindertal voor Hendrik en Hendrica aanleiding geweest zijn om naar een andere behuizing om te zien.

Op 15 september 1779 kreeg het echtpaar een nakomertje die de naam Christiaan ontving. Zijn doop werd aangetekend in het doopboek van Vorden. Hieruit mag geconcludeerd worden dat de verhuizing van het gezin van Vierakker naar Vorden plaatsvond tussen 1774 en 1779. In die periode zal 't Hietveld dus gebouwd zijn. Enigszins verwarrend is in dit verband dat Hendrik Berentsen (Pasma) pas op 27 maart 1787 in het lidmatenboek van

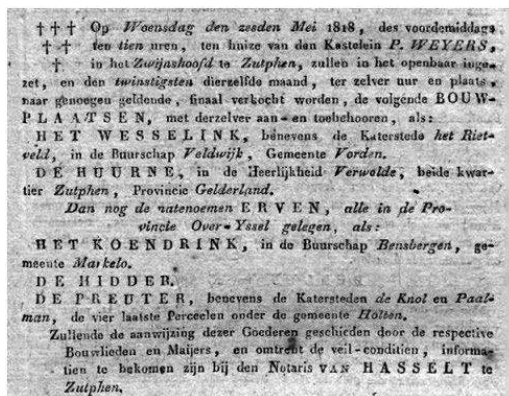
de Nederduits Gereformeerde Gemeente Vorden werd ingeschreven, 'met attest van Warnsveld ingekomen'. Laten we het er maar op houden dat hierdoor een verzuim werd goedge maakt. Het is aanneemelijk dat de bouw van de katerstede heeft plaatsgevonden in opdracht van het echtpaar Pasman, vanzelfsprekend met toestemming van eigenaar Van Hasselt. Bij de verkoop in 1835 van het goed Klein Wesselink, waaronder 't Hietveld vooralsnog bleef behoren, werd namelijk het voorbehoud gemaakt dat, wat de katerstede betreft, 'het huis en verder getimmer aan den bouwman toebehoort'. We zouden dat nu een recht van opstal noemen. Daarover later meer.

De oudste zoon van Hendrik Berentsen en Hendrica heette Berend, naar zijn grootvader van vaderszijde, zoals dat toen gebruikelijk was. Hij werd gedoopt in Warnsveld op 12 december 1756. Deze Berend Hendriks Pasman trouwde op 8 mei 1796, al 39 jaar oud, met Aaltjen Teunissen, dochter van Willem Teunissen en Peternella Bolderhorst. Zij was meer dan negen jaar jonger dan haar bruidegom. Ze was gedoopt te Vorden op 21 maart 1766. Dit echtpaar kreeg op 3 februari 1797 een dochter die op 5 februari 1797 de doopnaam Hendrika ontving - naar haar grootmoeder van vaderszijde. Die mocht de geboorte van deze kleindochter nog net meemaken. Twee maanden later, op 19 april 1797, overleed zij. Haar weduwnaar Hendrik Berents Pasman stierf op 25 mei 1815, 84 jaar oud.

Eigendom van de grond 1766-1818

Inmiddels was de eigendom van de grond van 't Hietveld vererfd op mr. Johan Hendrik van Hasselt, de oudste zoon van Johan Coenraad en Arnoldine Lucretia ten Behm Wentholt. Hij was op

12 september 1780 in Vorden getrouwd met Anna Hendrika van der Sluijs. Zijn vader overleed op 5 september 1778, zijn moeder op 1 maart 1793. De boedel bleef (deels) onverdeeld, tot 15 maart 1806. Toen kreeg Johan Hendrik het erf Klein Wesselink, met de katerstede 't Hietveld, toebedeeld. Het huis Den Bramel was al eerder aan een derde verkocht. Johan Hendrik overleed in Zutphen op 20 november 1817, nadat hij een klein jaar daarvoor al zijn vrouw had verloren. Hun enige dochter, Arnoldina Margaretha Anna van Hasselt, liet in mei 1818 Klein Wesselink en 't Hietveld, tezamen met nog enkele bezittingen van haar ouders, in Zutphen veilen.

Advertentie Arnheemsche Courant 5 mei 1818

De koper was mr. Everhard Alexander Ver Huell, burgemeester van Doesburg. Hij was eigenaar van de boerderij Ensering, juist ten noorden van Klein Wesselink. Tegen die boerderij was een landheerskamer¹ gebouwd, die hij en zijn gezin als buitenverblijf gebruikten. Klein Wesselink en 't Hietveld gingen zo deel uitmaken van het landgoed Ensering.

1 Na de bouw van het huis Het Enzerinck, in 1836-1838, werd deze landheerskamer verbouwd tot koetshuis. Thans is hij weer als woning in gebruik.

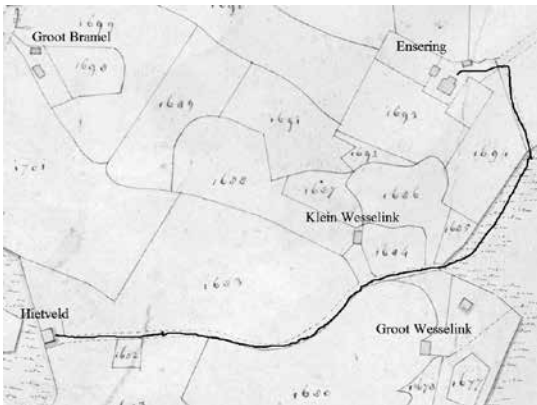
Bewoners en eigenaren 1815-1856

Voor de bewoners van 't Hietveld zullen deze eigendomsovergangen van weinig betekenis geweest zijn. In 1815, na het overlijden van zijn beide ouders, werd Berend Hendriks Pasmaan als oudste zoon de hoofdbewoner en eigenaar van de opstallen, samen met zijn vrouw Aaltjen Teunissen. Hendrika bleef hun enige kind. In het bevolkingsregister werd voor alle drie als beroep 'klompenmaker' opgegeven. Dat beroep werd vanzelfsprekend uitgeoefend naast het boerenbedrijf. Er was sprake van een soort familietraditie, want verschillende van hun verwanten in Warnsveld waren ook klompenmaker evenals Berends jongste broer Christiaan, die een aantal jaren bleef inwonen. Het bleef echter kennelijk moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen, want van 1821 tot 1826 verdienden zij een centje bij door het verzorgen van een gepensioneerde Duitser. Ook verleenden zij logies aan passanten en sleten (en stookten?) zij jenever. Dat kan worden afgeleid uit de 'Levensherinneringen 1787-1812' van Maurits Ver Huell². Hij was een zoon van Everhard Alexander Ver Huell. Maurits verhaalt hoe hij als jongen, toen het gezin 's zomers op Ensering verbleef, om tien uur 's avonds werd uitgestuurd om voor zijn vader een fles jenever te halen bij 'het herbergje De Klompemaker' op tien minuten lopen van Ensering. Zijn route voerde langs Klein Wesselink. Daarbij moet bedacht worden dat de huidige Van Lennepweg destijds, rond 1800, nog niet bestond. Die werd aangelegd toen in 1836/1838 het huis Het Enzerinck gebouwd werd. Maar op de verpondingskaart van Vorden van 1811 is wel een – nu niet meer bestaand – pad aangegeven

2 Q.M.R. Ver Huell, 'Levensherinneringen 1787-1812', bezorgd en ingeleid door Prof. dr. L. Turksma, Van Gruting, Westervoort, 1996, blz. 26.

dat van Ensering, tussen Groot Wesselink (nu camping De Goldberg) en Klein Wesselink door, naar 't Hietveld liep. Te voet een afstand van ongeveer tien minuten. Het kan niet anders, of 'het herbergje De Klompemaker' was 't Hietveld.

Pad van Ensering naar Hietveld (uitsnede verpondingskaart 1811)

Dat niet alle bezoekers het goed meenden, blijkt uit het proces-verbaal van een aangifte van diefstal, door Johan Hendrik Gallée, burgemeester van Vorden, aangetekend in zijn zogenoemde breukenboek³. De aangifte werd gedaan door Aaltjen Teunissen, vrouw van Berend Pasman, op 3 juli 1815. De avond tevoren rond half negen was er bij 't Hietveld aangeklopt door een man van een jaar of vijftig, "bleek van aangezicht, zwart van haar, zonder hoed op, een grijs lakens buis, een zwarte bombazijnse korte broek met Grolze kousen en hebbende riemen op schoen." Hij zou, onderweg van Groenlo naar Zutphen, op de kamp van Groot Wesselink met een mes zijn

bedreigd door twee mannen. Toen hij zelf ook een mes trok, waren ze ervandoor gegaan. Op zijn verzoek had Aaltjen hem wat te drinken gegeven en wat laten rusten op de deel, maar anderhalf uur later bleek hij stilletjes verdwenen te zijn en miste Aaltjen twee kussens, die op de deel hadden gelegen.

Hendrika Pasman, de 'erfdochter' van 't Hietveld, trouwde op 14 januari 1825 in Vorden met Hendrikus Memelink. Hij was geboren op De Covik in Toldijk, onder Steenderen, en aldaar gedoopt op 8 juli 1791 als zoon van Reint Memelink en Grietjen Loman. Zijn ouders waren naar Vorden verhuisd en waren pachters op Groot Wesselink. Hendrikus kwam inwonen op 't Hietveld. Het echtpaar kreeg er zeven kinderen, die allen de volwassen leeftijd bereikten: Reint (10 mei 1825), Hendrik (15 december 1826), Berend (11 november 1828), Grietjen (11 oktober 1830), Hendrika Alberdina (7 november 1832), Harmina Gardina (2 april 1835) en Aaltjen (19 oktober 1838).

Aaltjen Teunissen was door het overlijden van haar man Berend Hendriks Pasman, op 19 december 1826, samen met haar dochter Hendrika eigenares geworden van de opstallen op 't Hietveld. Zij bleef er wonen te midden van haar groeiende en opgroeiende schare kleinkinderen tot haar eigen overlijden, bijna 30 jaar later, op 28 januari 1856.

Eigendom van de grond 1818-1859

De ondergrond van 't Hietveld was intussen weer enkele malen van eigenaar veranderd. Na het overlijden van Ver Huell, op 10 mei 1829, lieten zijn erfgenamen Ensering en Klein Wesselink, inclusief 't Hietveld, veilen.

³ 'Memoriboek van dievery en breuk zaaken,' periode 1803-1818, Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, archiefnummer 1243 (Gemeentebestuur Vorden 1795-1931), inventarisnummer 1719.

† † † O, enbare Veiling in het Heeren-Logement te Doesborgh, zullende plaats hebben op Dingsdag den 18den Augustus, bij insetting en op Dingsdag den 1sten September 1829, bij beslag, telkens des voordereiddags om tien uren, van de volgende

A S T E G O E D E R E N, nagelaten door wijlen den Heer urgemeester **P E R H U E L L**, als:

10. Het **B U I T E N G O E D E N S E R I N G**, onder *Vorden*, anderhalf uur van *Zutphen*, en op een kwartier afstand van den straatweg op die stad gelegen, waarop een **H U I S** No. 210, geschikt tot Zomerverlijf, hebbende vier **B E N E D E N**- en twee **B O V E N V E R T R E K K E N**, ruime **K E U K E N** en verdere **G E M A K K E N**, eene **S C H U U R** en **S T A L**, en bestaande voorts in **T U I N E N**, **B O O M G A A R D E N**, uitgestrekt **P L A N T S O E N** van ongemeen weig groeiend **S L A G H O U T**, zware **E I K E N B O O M E N** en ander opgaand **H O U T**, alles in goeden smaak en tot voordeel aangelegd en doorsneden met **W A T E R S T U K K E N** en **V I S C H V Y V E R S**; voorts annexe **B O U W P L A A T S** met **H U I S**, No. 210, **S C H U U R** en **K O O R N B E R G H O F**, **B O O M G A A R D**, **B O U W** en **W E I D E L A N D**, **G R A S** en **V E L D G R O N D E N** en eene daaronder behoorende **K A T E R S T E D E**, de *Rudhutte*, te zamen groot ongeveer 45 Bunders.

20. De **B O U W P L A A T S** *Klein Wesselink*, mede onder *Vorden* gelegen, bestaande in **H U I S**, **S C H U U R**, twee **K O O R N B E R G E N**, **H O F**, **B O U W** en **W E I D E L A N D**, **A K K E R M A A L S B O S S C H E N**, **E I K E N**, en **D E N N E N B O O M E N** en verder **H O U T G E W A S**, benevens de daartoe behoorende **K A T E R S T E D E** *het Hietveld*, groot te zamen ongeveer 27 Bunders.

No. 1 en 2 zullen ook te zamen gevoegd worden geveld.

Advertentie Arnheemsche Courant, 4 augustus 1829

Het geheel werd gekocht door Lambertus Harmsen, wijnhandelaar te Zutphen. Hij werd geboren in Amsterdam op 29 juli 1805 als zoon van Rutgert Harmsen en Wilhelmina Arnolda van Vianen, en was op 15 maart 1826 in Zutphen getrouwd met Hermina Woutera Hesselink, aldaar geboren op 13 september 1807. Een jong stel, hij ten tijde van de aankoop net 24 en zij nog geen 22. En ze hadden op dat moment al drie kinderen. Wat hun plannen met het nieuw verworven bezit waren is niet duidelijk⁴. Als ze er al plannen mee hadden dan hebben ze zich spoedig bedacht want slechts zes jaar later lieten zij hun 78 bunders op hun beurt veilen.

⁴ Om te beginnen werd er duchtig gekapt, ook op 't Hietveld, getuige advertenties in de Arnheemsche Courant van 29 december 1829 en 18 januari 1831 voor veilingen van hout. In een advertentie in de Opregte Haarlemsche Courant van 3 augustus 1833 werd het 'buitengoed Ensering' te huur aangeboden.

Verkoop van vaste Goederen.

Binnen *Zutphen*, in het Koffijhuis *het Zwijnshoofd*, zullen, op Dingsdag den negen en twintigsten September 1833, 's namiddags om drie uren, (naar genoege zeldende) in massa of in de beide navolgende parcellen, door den Eigenaar final worden verkocht.

10. Het **ERVE** en **GOED**, *Ensering* genaamd, gelegen in eene der aangenaamste en gezondste streken van *Gelderland*, geheel vrij van overstroming, onder de gemeente *Vorden*, buurschap *Veldwijk*, op een klein half uur afstand van het dorp *Vorden*, en één en een half uur afstand den Straatweg, schietende van die Stad door *Vorden* op *Winterswijk*; — Bestaande hetzelfde Goed in een kortelings nieuw vertimmerd **HEERENHUIS**, met *ogt*, meest behangen **KAMERS**, **MEIDENKAMER**, **KELDER**, **ZOLDER**, **S T A L L I N G** voor Paarden, en verdere gemakken; voorts **M O E S T U I N**, **B O O M G A A R D**, opgaande **E I K E N**, **B E U K E N**, en **D E N N E N B O O M E N**, **A K K E R B O S S C H E N**, nieuw aangelegd **P L A N T S O E N E N** en zeer aangename **W A N D E L I N G E N**, benevens **J A G T** en **V I S S C H E R I J**; en eindelijk in eene **B O U W M A N S W O N I N G** met **S C H U U R**, **H O O I B E R G** en bijbehorende **B O U W K A M P E N**, **W E I D E L A N D E N** en **V E L D G R O N D E N**. En
20. Het **ERVE** en **GOED**, *Klein Wesselink*, gelegen als voren, bestaande in eene nieuw getimmerde **B O U W M A N S W O N I N G**, **S C H U U R** en twee **K O O R N B E R G E N**, voorts **H O F**, **B O U W**, **W E I D E L A N D E N** en **V E L D G R O N D E N**, opgaande **B O O M E N** en **A K K E R H O U T**, benevens eene daartoe behoorende **K A T E R S T E D E**, *het Hietveld* genaamd (waarvan echter het Huis en verder getimmer aan den Bouwman toehoort) met dezelfde **H O F**, **B O U W** en **W E I D E L A N D**.

Alle de voorschreven Goederen, genoegzaam geheel aan en bij elkander gelegen: te zamen groot zijnde, volgens de kadastrale opmetting, 78 Bunders, 50 Roeden en 10 Ellen.

Nadere informatien nopens dezelve, zoodmede omtrent veilconditien, zijn te bekomen ten kantore des Notaris **L U L O F S**, te *Zutphen*.

Advertentie Arnheemsche Courant 22 september 1835

Weer kwam het gehele landgoed bij één echtpaar terecht, te weten Jhr. Constantin Arnaud Ernest Adrien van Panhuys, geboren in Den Haag op 17 september 1811, en Charlotte Everdine Winanda Staring, geboren op De Wildenborch, Vorden, op 10 oktober 1810, dochter van de dichter mr. Antoni Christiaan Winand Staring. Dit paar was op 7 juni 1834 in Vorden in het huwelijk getreden en zij hadden zeker wel plannen! Zij lieten het huis Het Enzerinck bouwen, waarbij de oude landheerskamer tegen de boerderij Ensering tot koetshuis verbouwd werd. Zij stichtten een gezin en breidden hun landgoed uit tot ruim 117 bunders door aankoop van het aan Klein Wesselink en Hietveld grenzende erf De Zelst. In 1859 verhuisde het gezin Van Panhuys naar Loosduinen

bij Den Haag. Alweer werd het landgoed, inclusief 't Hietveld, door middel van een veiling verkocht, ditmaal aan mr. Wilt Adriaan Wilbrennink, oud-burgemeester van Hengelo (G).

Ten overstaan van den te Vorden standplaats hebbenden Notaris J. J. DE RAADT, zullen ten huize van den Logementhouder G. J. ENSINK, in het *Wapen van Gelderland* te Vorden, op Maandag den 17den October 1859, ingezet en 14 dagen later, zijde Maandag 31 October, volgende, telkens des voormiddags ten 9 ure, verkocht worden de volgende **VASTE GOEBEREN**, gelegen in de provincie Gelderland, Arrondissement Zutphen, Gemeente Vorden en Laren, te weten:

IN DE GEMEENTE VORDEN.

I. Het **LANDGOED HET ENSERINCK** genaamd, zeer aangenaam in de nabijheid van het Dorp Vorden, op 1½ uur van Zutphen, tusschen de Straatwegen van die Stad naar Winterswijk en naar Goor gelegen, vrij van overstrooming, bestaande in een ten jare 1838 geheel nieuw gebouw aanzienlijk **HEERENHUIS**, geschikt tot Zomer- en Winterverblijf, voorts afzonderlijk staande **KOETSIERS- en TUINMANSWONING** met annex **STALLEN** voor Paarden en Koeijen, inrigting voor **BOUWERIJ** en **MELKERIJ**, benevens overdekte **VAALSTAL** en afzonderlijke **SCHUUR** tot berging van Bouw- en andere Gereedschappen en verdere Geïmmertien; vruchtbare **TUIN** met **BOOMGAARD**, smaakvol aangelegde **WANDELINGEN**, **VIJVERS** en Wildrijk **JAGTVELD**, **BOUWWEIDE** en andere **GRONDEN**, opgaande **BOOMEN** en **HOUTGEWASSEN**, **AKKERMAALS- DENNEN** en verdere **BOSSCHEN**, **LANEN** en **WEGEN**; voorts de **GRONDEN**, eertijds behoord hebbende tot de Bouwplaats *Enserinck*, doch thans vereenigd met gemeld Landgoed; eindelijk de **BOUWPLAATSEN KLEIN WESSELINK** en de **ZELST**. Zoomede de **DAGHUURERSPLAATS HETVELD** genaamd, alles aan elkander gelegen en te zamen groot 117 Bunders, 14 Roeden, 33 Ellen.

Hetzelve Landgoed is, voor zoo ver niet verhuurd of bezwaard, aanvaardbaar met 20 November e.k., terwijl hetzelfde van heden af kan bezigtigd worden, met uitzondering van het Heerenhuis, dat allen op elken Maandag en Dingsdag, van des Voormiddags 10 tot des Namiddags 2 ure kan bezigtigd worden, mits vooraf belet latende vragen. Overigens zal de aanwijzing gedaan worden door den Tuinman **GRADUS KETTELARIJ**, op den Huize *Enserinck*.

Advertentie Algemeen Handelsblad 3 oktober 1859

In de veilingcatalogus wordt 't Hietveld als volgt omschreven (*zie rechtsboven*):

Ook hier weer het voorbehoud
"behoorende de daarop staande Gebouwen aan den bewoner".

Wilbrennink ging met zijn beide dochters op Het Enzerinck wonen. Zijn echtgenote, Charlotta Elizabeth Louise Maria barones van Westerholt, overleed zes dagen na de veiling en heeft deze verhuizing dus niet meegemaakt.

Perceel 7.

Het Daghuurdersplaatsje *Hietveld* genaamd (behoorende de daarop staande Gebouwen aan den bewoner) bestaende in den Grond waarop die Gebouwen staan, voorts Tuin, Boenggaard, Bouwen Weiland, Akkermaalshout en opgaande Boomen, gelegen bij voormelden Huize *Enserinck* en kadastraal bekend in sectie A. nummers:

	Bd.	Rd.	El.
4319 akkerbesch	18	60	
4320 bouwland	84	08	
4321 weiland	46	30	
4322 erf	01	73	
4323 dennebosch	07	15	
4324 bouwland	11	60	
4325 akkerbosch	01	70	
4326 schuur en erf		36	
4327 dennebosch	10	50	
4328 opgaard hout	02	50	
4329 uitweg	05		
4330 weiland	28	40	
4331 bouwland	49	10	
4332 heide	35		
4333 dennebosch	22	90	
4334 heide	18	80	
4335 bouwland	36		
4336 opgaard hout	05	95	
476 weiland	14	40	
	4 00 24		

De koper van dit perceel (hetwelk recht van uitweg heeft over den weg sectie A. N°. 1518 naar de Zuidzijde) geniet van den tegenwoordigen bouwman op 22 Febr. 1861 voor het dan verschenen jaar pacht van het verhuurde / 53,55 benevens de halve boomvruchten over 1860.

Bewoners en eigenaren 1856-1896

Terug naar het echtpaar Hendrikus Memelink en Hendrika Pasman en hun kinderen op 't Hietveld. Vader Hendrikus overleed op 22 augustus 1848, 57 jaar oud. De twee oudste zoons, Reint en Hendrik, waren toen respectievelijk 23 en 21 jaar en ze woonden nog 'thuis'. Met hun hulp moet weduwe Hendrika het bedrijf hebben voortgezet. Derde zoon Berend vertrok enkele jaren later naar Eefde. Na het hierboven al genoemde overlijden van haar moeder, Aaltjen Pasman-Teunissen, was Hendrika in 1856 de enige eigenares geworden van de opstallen. Bijna 12 jaar later - Hendrika was zelf inmiddels 71 - vonden zij en haar kinderen dat het tijd werd om de opvolging op 't Hietveld te regelen. Voordat de Fransen in het begin van de negentiende

eeuw ons rechtsstelsel hervormden, was het onder oud-Saksisch recht gebruikelijk dat de oudste zoon de enige erfgenaam was, al werden de andere nakomelingen vaak wel in zekere mate gecompenseerd. Dit 'blijversrecht' voorkwam versnippering van landbouwbedrijven. Afspraken hierover werden doorgaans gemaakt in een soort familieberaad, nog voordat de ouders overleden waren. De oudste zoon, die op de boerderij bleef, werd de 'blijver' genoemd. Hij nam de verplichting op zich om de oudere generatie onderdak en verzorging te blijven geven en soms ook om na hun overlijden aan zijn jongere broers en zusters een vergoeding te betalen, voor zover die dat nodig hadden, in aanmerking nemend hun maatschappelijke positie. Onder het nieuwe burgerlijke recht dat de Fransen hier ingevoerd hadden, konden dergelijke afspraken (over wat er met iemands vermogen ging gebeuren na zijn of haar overlijden) in beginsel niet meer rechtsgeldig gemaakt worden. Maar de notaris vond wel een oplossing. Op 7 maart 1868, toen Wilbrenninck al eigenaar was van de ondergrond van 't Hietveld, wordt door de toenmalige Vordense notaris Johan Hendrik de Raadt een akte verleden waardoor Hendrika de opstallen (huis en schuur) en haar aandeel in de inboedel en werktuigen overdraagt aan haar zoons Reint en Hendrik. De notaris tekent aan dat de opstallen staan op grond van Wilbrenninck en dat overdraagster geen bewijs van eigendom kan overleggen, maar toch wordt de akte gepasseerd. Met dit soort situaties zal het notariaat in die tijd wel vaker geconfronteerd zijn. Het kadaster werd in 1832 ingevoerd. Van oudere rechten ontbrak niet zelden een registratie. Misschien heeft het geholpen dat bij de veilingen van Klein Wesselink

en Hietveld in 1835 en 1859 uitdrukkelijk het voorbehoud was gemaakt dat, zoals eerder gemeld, wat Hietveld betreft de opstallen eigendom waren van de bewoner. En aangenomen mag worden dat De Raadt aan Wilbrenninck tevoren gevraagd heeft of hij het recht van opstal erkende. Als tegenprestatie bedong moeder Hendrika dat haar zoons Reint en Hendrik haar gedurende de rest van haar leven onderdak, verzorging, kleding en medische zorg moesten bieden en eventuele schulden van haar moesten voldoen. Bovendien moesten zij f 100 betalen aan elk van hun ongetrouwde zusters Harmina Gardina en Aaltjen en f 8 aan elk van hun getrouwde zusters Grietjen en Hendrica Alberdina alsmede aan hun broer Berend. Dat lijken kleine bedragen, maar voor een daghuurder als Reint of Hendrik was f 100 een half jaarinkomen. Betaling behoefde pas plaats te vinden na het overlijden van Hendrika. Met deze overeenkomst werd in wezen hetzelfde bereikt als met een oud-Saksische regeling, maar omdat het geen afspraak was over een nalatenschap maar een overdracht van een bedrijf onder de levenden met een tegenprestatie, was die geldig onder het 'nieuwe' recht.

De weduwe Hendrika Memelink-Pasman heeft nog vijftien jaar mogen genieten van de verzorging door haar zoons. Zij overleed op 6 juni 1883, 86 jaar oud. Op dat moment werd 't Hietveld bewoond door haar drie ongetrouwde kinderen Reint, Hendrik en Harmina Gardina. Dochter Aaltjen was op 19 februari 1875 in het huwelijk getreden met Johan Bloemendaal, geboren te Vorden op 15 september 1840, zoon van Willem Bloemendaal en Willemina Weenink. De jonggetrouwden waren

enkele weken later naar de gemeente Gorssel verhuisd. Nu de drie bewoners van 't Hietveld allen ongetrouwd waren moeten zij zich op hun beurt de vraag gesteld hebben hoe het verder moest met de boerderij wanneer zij kwamen te overlijden. Dus togen zij naar de Vordense notaris Jhr. P.A.C.M. van Haeften en lieten elk een testament opmaken waarin zij de twee anderen als enige erfgenamen aanwezen. Deze aktes werden nog in hetzelfde jaar verleden, nl. op 23 december 1883.

Broer Reint Memelink was de eerste van de drie die overleed, op 17 mei 1889, 64 jaar oud. Hendrik en Harmina Gardina erfden zijn bezittingen, maar in feite hoefde er niets te gebeuren en de nalatenschap bleef onverdeeld. De ruimte die op 't Hietveld was ontstaan door het wegvallen van Reint werd spoedig opgevuld door zijn zus Aaltjen Bloemendaal-Memelink en haar drie kinderen Hendrika Willemina, geboren 15 december 1875, Willem, geboren 21 november 1877, en Lammerdina, geboren 16 juni 1881. Wat was er namelijk gebeurd? Aaltjen en haar man, Johan Bloemendaal, waren op 10 december 1888 met hun (toen nog vier) kinderen uit Gorssel terugverhuisd naar Vorden, waar zij de boerderij Noordzicht hadden gepacht, aan de Ruurloseweg tegenover huize Wientjesvoort. Johan overleed echter al een paar maanden later, op 22 februari 1889, 48 jaar oud. Weer enkele maanden later, op 24 juni 1889, verloor weduwe Aaltjen ook nog het derde van haar vier kinderen, Hendrika Reindina, 10 jaar oud. Met de overgebleven drie trok zij op 14 oktober 1889 in op 't Hietveld.

Nadat zijn zus Harmina Gardina op 13 juli 1894 in Zutphen was overleden, was

Hendrik Memelink, uit hoofde van de testamentaire beschikkingen van haar en hun vooroverleden broer Reint, enig eigenaar geworden van 't Hietveld. Nu zijn zuster Aaltjen en haar kinderen daar woonden, lag het voor de hand dat hij haar, en voor het geval dat zij eerder zou overlijden dan hij, haar kinderen uit haar huwelijk met wijlen Johan Bloemendaal als enige erfgenamen zou benoemen. Dat deed hij in een nieuw testament, opgemaakt ten overstaan van notaris Van Haeften op 28 juli 1894. Maar op 22 mei 1896 koos hij alsnog voor een andere methode om zijn bezittingen over te dragen: hij schonk de boerderij en schuur, de werktuigen en de verdere inboedel aan Aaltjen onder de voorwaarde dat zij hem gedurende de rest van zijn leven onderdak en verzorging zou bieden. Er werd dus weer een 'blijversrecht' gevestigd. Maar Hendrik heeft er niet lang voordeel van gehad. Twaalf dagen na het passeren van de akte, op 3 juni 1896, overleed Hendrik Memelink op 69-jarige leeftijd. Zijn tweede testament was inhoudsloos geworden, want hij had niets meer om na te laten.

Eigendom van de grond 1859-1897

De ondergrond van de boerderij en schuur en het bouwland eromheen, waren tot 1875 als onderdeel van landgoed Het Enzerinck in handen van Wilbrenninck. Door middel van – wederom – een veiling ging de eigendom ervan in dat jaar over op Jhr. Imilius Frederik Storm van 's Gravesande, geboren te Leeuwarden op 3 juli 1822, eigenaar en bewoner van het aangrenzende landgoed Den Bramel. Nadat hij op 17 januari 1891 was overleden, op 14 april 1892 gevolgd door zijn echtgenote Ernestine Amoena Sophia barones van Heeckeren van Waliën, werden hun bezittingen verdeeld onder hun

't Hietveld, plm. 1950

't Hietveld 2016

zeven nog in leven zijnde kinderen. Eén van de zeven, Jkvr. Johanna Bertha Storm van 's Gravesande, geboren te Vorden op 4 september 1870, erfde Het Enzerinck. Zij liet het landgoed op 20 december 1897 in percelen veilen, met uitzondering van de grond behorende bij 't Hietveld. Aaltjen Bloemendaal-Memelink moet goede contacten met haar adellijke buurvrouw gehad hebben want zij regelde dat haar nog minderjarige zoon Willem Bloemendaal die grond, ruim vijf hectare, onderhands kon kopen voor een prijs van f 1.900,-. Bovendien kocht Aaltjen op de veiling namens haar dochters Hendrika Willemina en Lammerdina Bloemendaal nog perceel 8, ruim 4,3 hectare, voor f 1.425,-. Een deel daarvan werd al door haar gepacht.

Grondperceel 8.

AKKERHOUT en BOUWLAND ^{stegen} **Het HIETVELD,** Kadestraal bekend gemeente Vorden, Sectie A.

No.		Hectare.
485	Akkerhout	0.45.20
486	» en Bouwland	1.59.50
487	Bouwland	1.09.10
1301	Hakhout en opgaande Boomen	1.11.85
1302	» » » » »	0.04.30
ged. v. 1303	Akkerhout,	ongeveer 0.02.45
» 1304	» » » » »	0.00.75

Geheel groot ongeveer 4.33.15 Heet.

De scheiding tusschen de percelen 8 en 7 is in gebogen richting door het Akkerhout enz. De uitweg is over perceel 1. Het Bouwland is verhuurd aan de Wed. BLOEMENDAAL voor 15 gulden en H. ROUWENHORST voor 25 gulden per jaar tot 22 Februari 1899, behoudens recht van toezaaing volgens plaatselijk gebruik.

Omschrijving van perceel 8 in veilingcatalogus 1897

In 1897 alles in de familie

Zo kwam de eigendom van 't Hietveld, met ondergrond en omringende landerijen bijna tien hectare, binnen de familie van de bewoners.

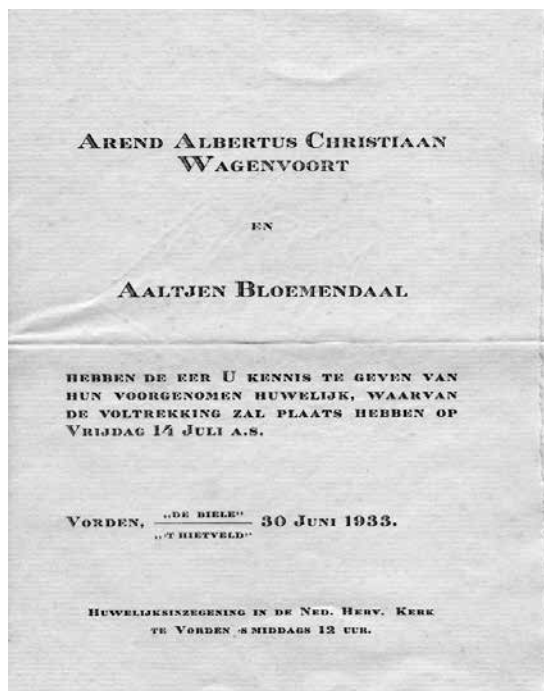
De oudste dochter van wijlen Johan Bloemendaal en Aaltjen Memelink, Hendrika Willemina Bloemendaal, trouwde op 7 november 1902 met Johan Antonij Bloemendaal, geboren te Vorden, buurtschap Linde, op 13 februari 1873, zoon van Evert Jan Bloemendaal en Hendrika Johanna Klein Geltink. Bruidegom en bruid waren halve neef en nicht van elkaar. Zij hadden een grootvader gemeen, te weten Willem Bloemendaal. De vader van de bruidegom, Evert Jan, was een zoon uit diens eerste huwelijk en de vader van de bruid, Johan, was een zoon uit zijn tweede huwelijk. Johan Antonij kwam na de huwelijksvoltrekking inwonon op 't Hietveld. Het echtpaar Bloemendaal-Bloemendaal kreeg er vier dochters en een zoon: Aaltjen, geboren 14 maart 1904, Hendrika Everdina, geboren 28 februari 1905, Johanna Willemina, geboren 1 oktober 1907, Dina Hermina, geboren 5 februari 1910 en Hendrik Johan, geboren 20 mei 1913. Dina Hermina werd maar twee jaar; Hendrik Johan stierf op zijn vijfde, op 23 oktober 1918, aan de Spaanse griep.

Toen Aaltjen Bloemendaal-Memelink in 1897 namens haar zoon Willem de grond onder en rond 't Hietveld kocht van de freule Storm van 's Gravesande, was Willem 20 jaar, dus nog niet meerderjarig. De leeftijdsgrens daarvoor was destijds nog 21 jaar. Vandaar dat zijn moeder (samen met zijn toeziend voogd en oom Gerrit Jan Bloemendaal) voor hem optrad. De gedachte was ongetwijfeld dat hij, als enige zoon, te zijner tijd het bedrijf zou voortzetten. Dat was hem echter niet

beschoren. Op 24 mei 1901 overleed Willem, 23 jaar oud. Hij had geen testament gemaakt. Op grond van de wet waren zijn moeder Aaltje en zijn zusters Hendrika Willemina en Lammerdina zijn erfgenamen, elk voor een derde deel. Bij akte van scheiding en deling van de nalatenschap, verleden door notaris Van Haeften op 29 januari 1903, wordt de grond van 't Hietveld echter geheel toebedeeld aan zijn zuster Hendrika Willemina en haar man Johan Antonij, die in gemeenschap van goederen getrouwd waren. Moeder Aaltjen en zus Lammerdina verkrijgen een vordering op het echtpaar Bloemendaal-Bloemendaal, wegens onderbedeling. Kort daarna, op 19 februari 1903, verkoopt Aaltjen de eigendom van de opstallen en tevens de inboedel en de bedrijfsmiddelen aan haar schoonzoon Johan Antonij. Alleen haar bed en haar kleding en lijfstoelbehoren worden van de koop uitgezonderd. De koopprijs bedraagt f 1.657,50. Die wordt nagenoeg geheel schuldig gebleven. Nadat zij haar bezit had verkocht heeft Aaltjen nog 15 jaar geleefd, maar op 16 mei 1918 was ook haar tijd gekomen. Ze werd 79 jaar.

Zo was het echtpaar Bloemendaal in het bezit gekomen van grond en gebouwen, maar er was nog één los eindje: de 4,3 hectare akkerhout en bouwland 'tegen' 't Hietveld, die in 1897 op de veiling gekocht was, was gezamenlijk eigendom van de gezusters Hendrika Willemina en Lammerdina. Laatstgenoemde bleek bereid om haar aandeel aan eerstgenoemde te verkopen. De desbetreffende akte werd verleden op 18 januari 1919. Eindelijk was de eigendom van opstallen en gronden van 't Hietveld samengekomen, namelijk in handen van het echtpaar Johan Antonij en Hendrika Willemina Bloemendaal-Bloemendaal!

Op 13 maart 1928 overleed Hendrika Willemina. Op 9 april 1932 werd zij in de dood gevolgd door haar derde dochter Johanna Willemina, 24 jaar oud. Dat was des te meer verdrietig omdat zij nog maar drie maanden eerder, op 8 januari, was getrouwd met Hendrik Klein Brinke. Het moet een miskraam geweest zijn die haar noodlottig werd, want zij werd begraven samen met haar levenloze kind. Gelukkig viel er spoedig weer iets te vieren. De oudste dochter, Aaltjen, trouwde op 14 juli 1933 met Arend Albertus Christiaan Wagenvoort, geboren 6 maart 1900, zoon van Berend Wagenvoort en Harmina Geertruida ter Maaten, op De Biele (Kruisdijk 1).

Trouwkaart Arend Wagenvoort en Aaltjen Bloemendaal, 30 juni 1933

Weer trok er een bruidegom in op 't Hietveld. Na het overlijden van Johan Antonij Bloemendaal, op 6 september 1957, volgde het echtpaar Wagenvoort-Bloemendaal hem op als eigenaren en hoofdbewoners van de boerderij. Tegenwoordig wordt die bewoond door drie generaties van hun nazaten.

Tot slot

Zo bleef 't Hietveld sinds de bouw halverwege de jaren 1770 steeds bewoond door leden van dezelfde familie, al duurde het ongeveer 140 jaar tot de erbij behorende grond ook bij de familie in eigendom kwam. Viermaal was er sprake van opvolging via een vrouwelijk familielid: Hendrika Pasman, Aaltjen Memelink, Hendrika Willemina Bloemendaal en Aaltjen Bloemendaal. Veel lief en leed werd er gedeeld. De geschiedenis van deze boerderij is een boeiend onderdeel van de historie van Vorden.

Staan links Johan Antonij Bloemendaal, staand derde van rechts Arend Wagenvoort en geheel rechts diens zoon Johan Antonij Wagenvoort (foto plm. 1950)

Bronnen (onder meer):

- Gelders Archief, 0520 Huis Hackfort; 0556, Archief Huis Verwolde; 0873 Verpondingskaarten
- Regionaal Archief Zutphen, 0083, Archief van het Bornhof; 0338, Oud Rechterlijk Archief Scholtambt Zutphen
- Nederlands Gereformeerde Gemeente Vorden, doop-, trouw-, en begraafboeken
- Nederlands Gereformeerde Gemeente Warnsveld, doop-, trouw-, en begraafboeken
- Website <http://wiewaswie.nl>
- Website <http://zoekakten.nl>
- Notariële akten en andere documenten, aanwezig op 't Hietveld

Henk Mulder

Bij het overlijden van mijn grootvader kreeg ik als aandenken een Bijbelboekje met zilveren slot waar voorin geschreven stond met het jaartal 1856:

Bij onderzoek bleek zij de moeder van mijn grootvader te zijn, geboren in 1834 op 'Het Verdriet' in de buurtschap Linde E 349a, later gewijzigd in Peggenhofweg 3. Over de vader van mijn grootvader bleek niets bekend. Daar wilde ik wel meer van weten. Op mijn 85e verjaardag in het najaar van 2016 kon ik tijdens een familiereünie dan de familiegeschiedenis uit de doeken doen. Van de Oudheidkundige Vereniging 'Oud Vorden', met name van Gerda Rossel en Henk Ruiterkamp heb ik bij het naspeuren veel medewerking ondervonden, waarvoor hartelijk dank.

De zoektocht

Mijn eerste verrassing was te ontdekken dat de Peggenhofweg in Linde niet meer bestaat. De diverse boerderijtjes met namen als Jobbert, Verdriet, Schutter en Gebbert bestaan ook niet meer. Mijn

REINTJENS VERDRIET

navigatiesysteem zei op het adres Lindeseweg 26A: 'bestemming bereikt'!

Bij een bezoek aan Lindeseweg 26A werd me gewezen op het bordje met nr. 3 aan de achterkant van het huis! Daar was dus waarschijnlijk het adres van het vroegere Peggenhofweg nr. 3. Bij de bouw waren nog oude fundamenten aangetroffen! Misschien van boerderijtje Het Verdriet?

Zo had ik eindelijk de geboorteplek van Reintjen Kraassenburg gevonden, maar nu haar verhaal. Wie was die Reintjen? En hoe zit dat met de geboorte van mijn grootvader?

Het speurwerk heeft niet alle vragen beantwoord, maar was wel interessant!

Familie Kraassenburg

Reintjen is geboren 9 augustus 1834 als oudste dochter van Engbert Kraassenburg en Johanna Henrica Bouwmeester in een gezin van totaal 8 kinderen.

Engbert is wever van beroep. En hoewel vader Roelof toen nog daghuurder was, dong Engbert toch bij boer Bouwmeester van erve 't Nijenhuis (nu aan de Liefesrinkweg 2) om de gunst van zijn dochter Johanna Henrica. Vader Berend Bouwmeester en zijn vrouw Geertjen Eggink zullen wel blij zijn geweest dat hun dochter nu 'onder de pannen' komt, want bij het huwelijk worden twee voorkinderen van Johanna Henrica erkend en gewettigd. Het zijn Reintjen, geboren 2 oktober 1829 en Berend, geboren 4 oktober 1832.

Engbert die nog als fuselier de militaire dienstplicht vervult, krijgt van zijn

commandant in Valkenswaard toestemming voor het huwelijk dat op 20 september 1833 in Vorden wordt voltrokken.

Het jonge paar gaat tijdelijk inwonen op de boerderij bij de fam. Bouwmeester, maar op 1 mei 1834 vestigt het gezin zich op boerderij Het Verdriet. Hun eerste verdriet is dat dochter Reintjen op 4-jarige leeftijd op 30 juni 1834 komt te overlijden.

De jeugd van Reintjen

Maar in augustus 1834 worden ze verblijd met de eerste dochter uit hun huwelijk, die ze dan ook weer Reintjen noemen. Reintjen groeit op in Linde. Toen ze van school kwam, ging ze bij haar grootvader Bouwmeester op 't Nijenhuis wonen. Waarschijnlijk om daar te helpen, want haar grootmoeder Geertjen Bouwmeester-Eggink overlijdt op 3 november 1850. Kort daarna, als Reintjen 17 jaar is, sterft ook haar vader Engbert in augustus 1851 op 44-jarige leeftijd.

Vanaf 1855 gaat Reintjen als 'meid' of 'werkbode' bij diverse boerenfamilies in de naaste omgeving aan het werk. Vermoedelijk inwonend, want haar adres verandert steeds.

In mei 1863 is Reintjen werkzaam bij G. Brandenburg, akkerbouwer op Mombarg te Linde.

In dat najaar is er weer het jaarlijkse volksfeest in Linde. Reintjen is inmiddels 29 jaar en nog steeds ongetrouwd. Vermoedelijk bij dat feest raakt Reintjen zwanger. Feit is dat ze op 16 juni 1864 bevalt van een zoon.

Lammert

Volgens verklaring van de ambtenaar van de burgerlijke stand te Vorden is voor hem verschenen op de zeventiende junij achtentienhonderd vierenzestig de heer Johan Pieter Scholten, medicus en vroedmeester, die verklaart als zodanig bij de bevalling tegenwoordig te zijn geweest van een zoon welke, Reintjen Kraassenbarg, wonende in de buurtschap Linde, op donderdag den zestienden junij dezes jaar des voormiddags te elfeneenhalf uur, ten haren huize ter wereld heeft gebracht en aan welke zij verklaard heeft dat deze zal worden gegeven de voornaam Lammert.

De naam Lammert roept wel vragen op. In het voorgeslacht van de Kraassenbargs en Bouwmeesters komt de naam Lammert niet voor! Heette de biologische vader zo? Het blijft gissen. Op Momberg woonde wel een inwonende knecht met die naam!

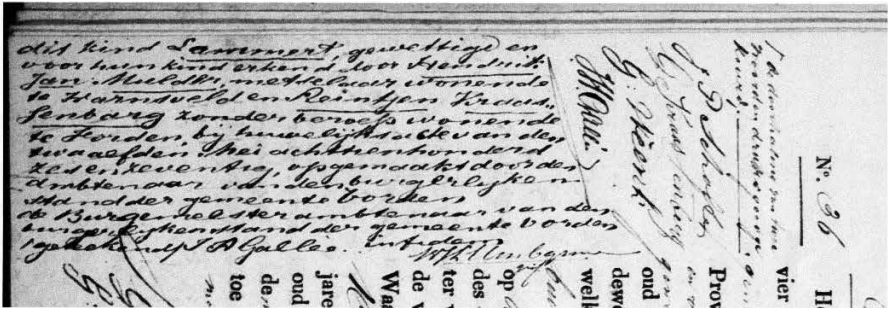
Reintjen blijft met haar zoontje Lammert bij haar moeder wonen. Al haar grootouders waren inmiddels overleden.

Reintjen gaat trouwen

En dan, eind 1875, ontmoet ze in Warnsveld een nog jonge weduwnaar Hendrik Jan Mulder. Hij was gelukkig getrouwd geweest met Reintjen Memelink, met wie hij samen 2 dochtertjes kreeg.

In maart 1875 verwachtten ze hun 3^e kind. Er was blijdschap, maar het werd een groot verdriet. Want op de dag van de geboorte overleed zijn Reintjen in het kraambed.

Op 23 juni 1875 overleed ook zijn pasgeboren dochtertje Reintjen, die hij naar zijn overleden vrouw had vernoemd. Omdat ook zijn bij hem inwonende moeder dat voorjaar al was overleden, staat

Hendrik Jan dat voorjaar driemaal achtereen bij een graf.

Maar dan komt een nieuwe Reintjen op zijn pad! Ze is nog ongetrouwd en woont in Linde bij haar moeder. Wel blijkt ze al een zontje te hebben van een jaar of 11, maar dat lijkt hem geen bezwaar temeer omdat die liever bij zijn grootmoeder blijft wonen.

Zo wordt op 12 mei 1876 in Vorden het huwelijk voltrokken tussen Hendrik Jan Mulder (37) en Reintjen Kraassenberg (41). Daarbij wordt Lammert als zoon erkend en krijgt hij dan de nieuwe achternaam Mulder. (zie afbeelding)

Op 23 februari 1877 wordt hun huwelijk verrijkt met de geboorte van een zoon, die ze Evert noemen, naar de vader van Hendrik Jan.

Lammert is niet meegegaan naar Warnsveld, maar blijft bij zijn grootmoeder Kraassenberg in Linde. Daar is hij opgegroeid en voelt hij zich thuis. Van zijn jeugd weten we weinig. Wel vertelde hij ons later dat hij met een kruiwagen vol groente naar de markt in Zutphen ging. Op 25 april 1878 komt Lammerts grootmoeder Kraassenberg op 73-jarige leeftijd te overlijden, waardoor hij zijn tehuis kwijt raakt. Hij blijft dan nog een poosje werkzaam in Vorden, maar vertrekt

op 1 mei 1879 definitief naar zijn nieuwe familie in Warnsveld

Daar ontmoet hij zijn twee stiefzussen Janna van 9, Bartha Hendrika van 6 en zijn kleine halfbroertje Evert van 2 jaar. Lammert is dan de grote broer van bijna 15 jaar. Hij vindt een baantje als pakhuis knecht.

Het gezin woont in een huis aan het Kerkpad, de weg die jarenlang de kortste weg vormde voor de kerkgangers uit Eefde naar hun kerk in Warnsveld. Lammert, inmiddels wijnstokersknecht bij de fa. Mispelblom Beijer, trouwt met een meisje Pasmaan, boerendochter van 't Norde uit Harfsen en gaat wonen in Zutphen.

Ook de dochters verlaten het ouderlijk huis. Evert, de 'liefelingszoon' van Rein-

tjen meldt zich vrijwillig om te 'dienen in de Oost', d.w.z. hij vertrekt naar Nederlands-Indië, waar hij sergeant wordt bij het Nederlands Indische Leger.

Na zijn vervroegde terugkeer trekt hij in bij broer Lammert en diens vrouw en leefde als een ongetrouwde koloniaal.

En hoe gaat het verder met Reintjen?

Met Reintjen gaat het niet zo goed. Ze gedraagt zich moeilijk. In oktober 1893 volgt opname in het Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen waar ze na ruim 8 maanden wordt ontslagen. Na het overlijden van Hendrik Jan op 16 april 1904 gaat het echter weer helemaal mis. Door haar ouderdomsdementie wordt ze in de buurt de 'gekke vrouw Mulder' genoemd. Opnieuw volgt een opname, nu in het inmiddels gereedgekomen Groot Graffel in Warnsveld. Ze is mopperig, verward en weigert iets te doen. Wel zit ze vaak in haar Bijbelteje te lezen en vraagt voortdurend om zoon Evert die dan nog in Indië verblijft. Als gevolg van een blaasontsteking overlijdt ze op 18 april 1920 op 83-jarige leeftijd.

Hier rust onze stammoeder
Reintjen Kraassenbarg

9-8-1834

18-4-1920

latere echtgenote van

Hendrik Jan Mulder

21-6-1838

16-4-1904

De zoons dragen zorg voor haar begrafenis in het familiegraf C 60 bij haar man op de begraafplaats in Warnsveld.

Nawoord

Reintjen laat als biologische moeder tot op heden rond 35 afstammelingen na, waarvan 18 de familienaam Mulder dragen. Als gevolg van deze speurtocht en de in november 2016 gehouden reünie komt ter herinnering aan Reintjen binnenkort bovenstaande grafsteen op haar graf in Warnsveld te staan.

Warnsveld, januari 2018
Henk Mulder (*1931)

Bron: Google Earth

DE BIJZONDERE VRIENDSCHAP TUSSEN PREMIER EN PRIESTER

Carol Jan Klok

Politicus Charles Ruijs de Beerenbrouck verbleef in het begin van de vorige eeuw regelmatig op het landgoed 't Suideras in Vierakker. Hij was meer dan dertig jaar goed bevriend met de priester Alfons Ariens, die van 1901 tot 1908 pastoor was in Steenderen.

Wie was deze politicus, die vele jaren als minister-president ons land diende? Wie was die priester, welke zo bevoegen opkwam voor de belangen van de arbeiders? En wat hield hun bijzondere vriendschap in?

Minister-president van drie kabinetten

Jonkheer Mr. Dr. Charles Joseph Marie (Charles) Ruijs de Beerenbrouck werd geboren in een katholieke en adellijk gezin te Roermond. Zijn vader was daar advocaat en werd later Commissaris van de Koningin ('Gouverneur') in Limburg en Minister van Justitie.

Charles Ruijs (1873-1936) studeerde rechten in Utrecht en Leiden. Hij promoveerde op het proefschrift *Strafrecht in het oude Maastricht*. Na zijn studie werd hij advocaat/procureur en gemeenteraadslid in Maastricht.

Ruijs kwam als jong advocaat in aanraking met de slechte werkomstandigheden van de arbeiders in de aardewerk- en glasfabrieken van Regout in Maastricht. In 1895 gaf hij de aanzet tot de oprichting van een plaatselijke vakvereniging voor deze arbeiders. Ook richtte hij in Maastricht de eerste woningbouwvereniging van ons land op. In 1905 maakte Ruijs zijn entree in de landelijke politiek als Tweede Kamerlid voor de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP).

Vijf jaar later moest hij een jaar rust houden wegens overwerktheid. In 1918 volgde hij zijn vader op als Gouverneur in Limburg. Nog geen drie maanden daarna werd hij gevraagd minister-president te worden van een kabinet onder zijn leiding. Hij stemde toe en werd daarmee, op 44-jarige leeftijd, de jongste en ook eerste katholieke premier van ons land.

Bij zijn aantreden als minister-president in september 1918, werd Ruijs direct al geconfronteerd met de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog. De vlucht van een miljoen Belgen naar ons land (met toen zes miljoen inwoners) en de asielaanvraag van de Duitse keizer Wilhelm II, vroegen zijn diplomatieke en tactvolle optreden. Daarnaast bestond er grote voedselschaarste en maakte de Spaanse griep veel slachtoffers. Na het eerste kabinet-Ruijs volgden er nog twee. Het laatste werd begin 1933 ontbonden, nadat de oppositie zich verzette tegen door het kabinet voorgestelde bezuinigingen. Deze waren nodig in verband met de in 1929 wereldwijd uitgebroken economische crisis. De socialisten in het land scandeerden in die tijd als uiting van protest tegen de bezuinigingen: *'Wie maakt onze centen zoek...? Dat is Ruijs de Beerenbrouck!'*

Ruijs was in totaal ruim tien en een half jaar premier van ons land. Eerst in onze tijd zou oud-premier Ruud Lubbers hem met bijna twaalf jaar zittingsduur verslaan. Bekend is dat Lubbers grote bewondering had voor zijn voorganger. Buiten zijn regeerperiode was Ruijs onder andere voorzitter van de Tweede Kamer, Minister van Staat en Kamerheer in buitengewone dienst van H.M. de Koningin.

Zijn biograaf Frans Verhagen beschrijft Ruijs als een pragmatische, flexibele en doelgerichte man. Daarnaast kon hij ook een kleingeestige en kissebissigerige macht-politicus zijn.

Charles Ruijs met zijn oudste dochter Maria, op haar eerste verjaardag, 5 maart 1904; fotograaf onbekend. (Katholieke Illustratie, 1936)

't Suideras in Vierakker

Charles Ruijs de Beerenbrouck huwde in april 1902 in Warnsveld¹ met de op het landgoed 't Suideras in Vierakker wonende Jonkvrouwe Maria Josephina Ernestine Alexandria (Maria) van der Heijden van Doornenburg, Vrouwe van Suideras. Beiden hadden elkaar leren kennen op Huize Baak in Baak. Een dochter van de daar wonende familie Helmich zat samen met de zus van Ruijs op kostschool in de buurt van Brussel.

De huwelijksreis van het echtpaar ging naar Rome. Ruijs keerde daarvan terug met een door de paus gezegende rozenkrans. De echtelieden verbleven regelmatig op

't Suideras, maar hadden een woning in Maastricht, waar ook hun kinderen Maria, Gustave en Joanna werden geboren. Nadat Ruijs minister-president werd, verhuisde het gezin naar Den Haag. Ruijs' echtgenote kon daar echter moeilijk wennen en verbleef steeds vaker op 't Suideras. Zij verzorgde daar haar bejaarde moeder en al spoedig kwam het landgoed onder haar beheer. Ruijs zelf verbleef in de weekenden ook in Vierakker. Hij kwam daar tot de nodige rust van zijn drukke Haagse politieke bestaan.

Ruijs overleed op 17 april 1936 op 62-jarige leeftijd in een ziekenhuis in Utrecht aan de gevolgen van een slopende ziekte. Hij werd

Gedenkplaat familiegraf H. Willibrorduskerk in Vierakker. (eigen foto)

¹ Vierakker maakte toentertijd deel uit van de gemeente Warnsveld.

bijgezet in de grafkelder van zijn schoonfamilie op het R.K. kerkhof van de H. Wilibrorduskerk in Vierakker.

De belangstelling voor zijn uitvaart was zo groot dat de Nederlandse Spoorwegen een extra trein naar het nabijgelegen station van Zutphen moest inzetten. Het voltallige toen regerende kabinet Colijn was aanwezig bij de plechtigheid, evenals vrijwel alle leden van beide Kamers.

In de achtermuur van het koor van de kerk in Vierakker bevindt zich een gedenkplaat met de namen van de bijgezette personen in het familiegraf. Onder andere in Zutphen is een straat genoemd naar de staatsman.

Sociaal bewogen priester

Mgr. Dr. Alphonse Marie Auguste Joseph (Alfons, Alphons) Ariëns werd geboren in een katholiek gezin met zestien kinderen uit Utrecht. Reeds op 22-jarige leeftijd werd Alfons Ariëns (1860-1928) tot priester gewijd. Daarna vertrok hij voor verdere studie naar Rome. Hij promoveerde daar tot doctor in de theologie.

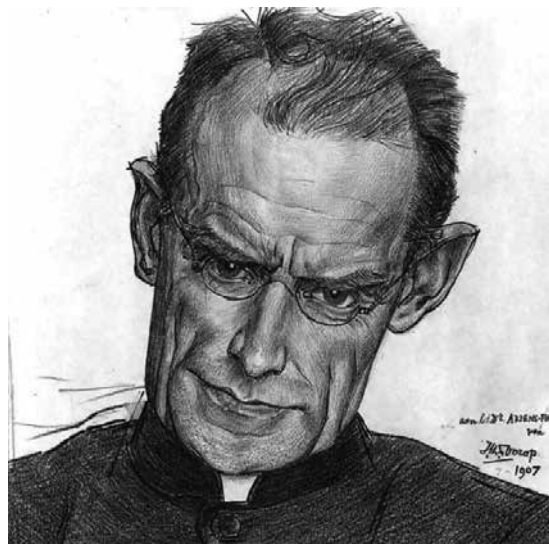
Aansluitend reisde Ariëns nog een jaar door Italië om de werkomstandigheden van de arbeiders te leren kennen. Op Sicilië daalde hij af in de daar aanwezige zwavelmijnen. Het aanschouwen van de miserabele omstandigheden waarin de mijnwerkers hun werk moesten verrichten, zou bepalend worden voor zijn verdere leven.

Teruggekeerd in Nederland kreeg Ariëns een aanstelling als kapelaan in Enschede. Hier werd hij geconfronteerd met de uitbuiting van de arbeiders in de textiel fabrieken. Deze werkten er met hun vrouwen en kinderen elf uur per dag in stof, geraas en

een bedompte warmte. En dat zes dagen per week voor een uiterst karige beloning.

Om het opkomende verzet van de arbeiders tegen deze mensonterende situatie te steunen, nam Ariëns in Enschede het initiatief tot de oprichting van een rooms-katholieke arbeidersvereniging, de eerste in ons land. Dit voorbeeld kreeg spoedig navolging, eerst in Twente, daarna in heel Nederland. Daarmee werd Ariëns de grondlegger van de katholieke arbeidersbeweging in ons land.

Ook richtte de jonge kapelaan in Enschede een vereniging voor 'drankweer' op tegen het onder de textielarbeiders veel voorkomende alcoholmisbruik. Ook dit initiatief werd al snel elders in het land gevolgd. In 1898 bundelden de landelijke afdelingen

Portret van Alfons Ariëns, in 1907 getekend in de pastorie van Steenderen door de bekende kunstenaar Jan Toorop; reproducties van de tekening werden verkocht voor een goed doel. (www.wikipedia.org)

zich in de katholieke matigheidsvereniging Sobriëtas, het Latijnse woord voor nuchterheid.

Geliefd dorpspastoor in Steenderen

De nieuw benoemde Utrechtse aartsbischop Mgr. H. van de Wetering keurde, in tegenstelling tot zijn voorganger, Ariëns' sociaal strijdvaardige opstelling in Enschede sterk af. Hij stelde Ariëns dan ook, in mei 1901, aan als pastoor bij de Sint Willibrordusparochie in Steenderen. Dit in de verwachting dat de pastoor zich daar zou beperken tot alleen kerkelijke taken.

Echter, ook in Steenderen bleef het hart van de pastoor uitgaan naar de sociaal zwakkere. Zo streed hij met succes voor loonsverhoging en beter eten voor de boerenarbeiders in Steenderen. Na de zelfmoord van twee parochianen richtte hij in het dorp ook een afdeling voor drankbestrijding op.

Dit alles maakte Ariëns in Steenderen tot een gewaardeerd en geliefd zielenherder. In de herdenkingszuil voor de H. Willibrorduskerk in Steenderen is tegenwoordig nog zijn in steen gehouwen beeltenis te zien. De Dr. Alfons Ariënsstraat is er naar hem genoemd.

In 1908 werd Ariëns door de bisschop verzocht pastoor te worden in Maarssen. Met moeite, maar gedwee voldeed Ariëns aan dit verzoek. In 1919 werd Ariëns benoemd tot Geheim Kamerheer van paus Benedictus XV. Hij mocht zich daarna 'monseigneur' noemen.

Zeven jaar later ging hij met emeritaat. Hij bracht zijn laatste levensjaren door bij de Zusters van St. Jozef in Amersfoort. Daar overleed hij in 1928 op 68-jarige leeftijd. Hij werd begraven in Maarssen. De eenvoudige tekst op zijn graf 'Ariëns priester'

benadrukt nog eens zijn sobere en matigende levensstijl.

In de loop van de jaren zijn in het hele land straten, pleinen, kerken en verenigingen naar Ariëns genoemd. Zijn nagelaten persoonlijke archief is ondergebracht bij het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen. Het is op de site van het Centrum op internet in te zien.

Bijzondere vriendschap

Priester Ariëns leerde de dertien jaar jongere advocaat Ruijs de Beerenbrouck in november 1897 kennen. Dat was tijdens een lezing die Ariëns in Maastricht hield over zijn strijd tegen drankmisbruik. Ruijs was zo onder de indruk van Ariëns' betoog, dat hij op dat moment besloot geheelonthouder te worden, om dat zijn hele leven te blijven.

Vanaf hun eerste contact was hun beider bewogenheid met de erbarmelijke werken leefomstandigheden van de fabrieksarbeiders, de bindende kracht tussen Ruijs en Ariëns. De in 1891 door paus Leo XIII geschreven encycliek *Rerum Novarum*, die ging over de sociale situatie van de arbeidersklasse, was voor hen hierbij een belangrijke bron van inspiratie. Als uiting van hun gezamenlijke strijd tegen drankmisbruik werd Ruijs in 1898 door Ariëns benoemd tot voorzitter van de matigheidsbeweging Sobriëtas.

Het contact tussen de pastoor en advocaat groeide in de loop van de jaren uit tot een levenslange, hechte en bijzondere vriendschap. Zij ontmoetten en schreven elkaar regelmatig en vonden bij elkaar inspiratie en advies. In de jaren dat Ariëns pastoor was in Steenderen zagen ze elkaar regelmatig op 't Suideras in Vierakker. En Ruijs zal ook zeker Ariëns hebben opgezocht in

de oude pastorie 'Buitenlust' in Steenderen. Ruijs zat als laatste bezoeker vele uren aan het doodsbed van de pastoor. Ook Ruijs' laatst geschreven brochure en uitgesproken radiorede gingen over zijn vriend Ariëns.

Reeds twee weken na het overlijden van Ariëns richtte Ruijs het Mgr. Dr. Ariëns-Comité op. Dit om de nagedachtenis aan de priester op waardige wijze blijvend te eren. Ruijs hield in het land vele lezingen over Ariëns, alleen al in zijn eigen laatste levensjaar een twintigtal.

Ruijs bepleitte op audiëntie bij de paus en tijdens een bezoek aan de aartsbisschop in Utrecht, Ariëns zalig te verklaren. Tot op heden is het proces van de zaligverklaring nog gaande.

In 1934 werd op initiatief van Ruijs in Enschede een standbeeld opgericht. Twintig jaar later werd in dezelfde stad een Ariëns-gedachteniskerk geopend.

Samenvatting

De langdurige vriendschap tussen Charles Ruijs de Beerenbrouck en Alfons Ariëns werd gesmeed aan het eind van de negentiende eeuw. Dit vanuit hun beider begaan zijn met het onmenselijke lot van de fabrieksarbeiders in die tijd, in ons land. Volksverheffing en spiritueel welzijn van de arbeidersklasse was voor beiden het doel van hun streven.

Ariëns koos als priester voor de sociale strijd om de rechten en belangen van de katholieke arbeiders in verenigingsverband te bevechten. Ruijs zag als confessioneel volksvertegenwoordiger en latere regeringsleider een meer bestuurlijk-dienende taak. De priester en politicus vonden elkaar vooral in de bestrijding van drankmisbruik.

Bidprentje van Alfons Ariëns; bovenaan staat in potlood geschreven: 'Van Ruijs gekregen, ± 10 dagen voor zijn dood.'

Het prentje zal in bezit geweest zijn van Ruijs, die het kennelijk vlak voor zijn dood schonk aan een vertrouweling. In de tekst had de derde voorletter een J. (van Joseph) moeten zijn i.p.v. een I. (eigen collectie)

De bijzondere vriendschap tussen Ruijs en Ariëns is ook thans nog inspirerend. Aangezien hun leven zich deels in onze regio voltrok, verdienen zij op deze plaats aandacht.

Literatuur

- Brom, Gerard, *Alfons Ariëns*, Amsterdam 1941.
- Jansen, Wim e.a., *H. Willibrorduskerk Steenderen: 150 jaar geschiedenis van kerk en parochie*, Steenderen 2014.
- Nispen tot Sevenaer, C.C.C.M. van (red.), *'t Suideras en zijn bewoners*, Zutphen 1994.
- Ooyen, Henry van, *Ariëns priester*, Heerlen en Enschede 1936.
- Roes, Jan, *Bronnen van de katholieke arbeidersbeweging in Nederland*, Baarn 1982.
- Schotman-Harmsen, M., *Herder zonder bokken, Alphons Ariëns, pastoor van Steenderen 1901-1908*, Steenderen 2001.
- Verhagen, Frans, *Toen de katholieken Nederland veroverden, Charles Ruijs de Beerenbrouck 1873-1936*, Amsterdam 2015.

Internetsites:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Alfons_Ariëns

https://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_Ruijs_de_Beerenbrouck

Met dank aan de Historische Vereniging Steenderen, in het bijzonder Bertus Rietberg, voor de waardevolle hulp en adviezen.

